

Миодраг Илић

ЛЕГЕНДА О ЗЕМЉИ
ЛАЗАРЕВОЈ

Драма

МИОДРАГ ИЛИЋ, драмски писац, романописац и новинар, потиче из старе београдске породице трговаца и службеника. Завршио је Филозофски и Факултет драмских уметности (класа драматургије професора Јосипа Кулунџића, 1966).

У периоду од 1962. до 1990. написао је низ драмских текстова, који су приказани на многим сценама претходне Југославије, објављени или преведени на стране језике (*Илон – ишчезли град, Пред слепим зидом, Великиац, Кафана у луци, Пуч, Сан зимске ноћи, Пси, Валцер њоручника Нидриџена, Ајис, Леџенда о земљи Лазаревој...*). Аутор је неколико радио-драма (*Поликарј, Фонџана ала Медичи, Бродолом и како џа извесити...*) и две телевизијске драме (*Којерник, Ојераџија*).

Његова драма *Пуч*, изведена први пут 1973. у крагујевачком Театру „Јоаким Вујић”, а потом 1977. у Београдском драмском и 1978. у Српском народном позоришту у Новом Саду, први пут се појављује у штампаном облику.

Илић је драматизовао роман Милана Кундере *Шала*, превео је с италијанског драму *Ема удова Ђокасџа* Алберта Савинија (Атеље 212) и с енглеског Милерову верзију Ибзеновог дела *Нејријател народа*. Сарађивао је с многим књижевним листовима и часописима, као позоришни критичар и есејист.

Од 1975. до 1979. био је управник Београдског драмског позоришта, а од 1982. до 1990. директор Дrame Народног позоришта, да би се вратио новинарству као директор Програма за иностранство РТС, уредник, аутор и водитељ емисија документарног жанра.

Миодраг ИЛИЋ

ЛЕГЕНДА О ЗЕМЉИ ЛАЗАРЕВОЈ
Драма

ЛИЦА

ЛАЗАР, кнез српски, 60 година
МИЛИЦА, његова жена, 58 година
МАРА, њихова кћи, 27 година
ВУК БРАНКОВИЋ, великаш муж Марин, 52 године
МИЛОШ ОБИЛИЋ, витез-пронијар, 35 година
ЂУРА СТРАЦИМИРОВИЋ БАЛШИЋ, великаш,
кнежев зет, 40 година
НИКОЛА АЛТОМАНОВИЋ, великаш, 55 година
ДАМЈАН ЈУГОВИЋ, војвода, брат Миличин, 42 године
ДВОРАНИН ЈАГОШ, 48 година
ЏАФЕР, турски челебија, 45 година
МУРАТ љ, турски емир, 67 година
БАЈАЗИТ, бег турски, затим султан, син Муратов, 37 година
СТАРИЦА, око 70 година
ГЛАСНИК, 30 година
МОНАХ, 30-40 година
ПРВИ БАШИБОЗУК
ДРУГИ БАШИБОЗУК
Копљаници, слуге, чауши, великаши

СЦЕНА 1.

Предворје кнежевог дома у Крушевцу, у праскозорје јесењег дана 1388. године. Ниски лучни сводови, ослоњени на дрвене стубове, накривљују цео простор из кога једна окована вратица (лево) воде у владареву ложницу. У шамној дубини су друга вратица којима се из ушверђења улази у део куле за стиновање. Десно је велики лучни прозор са разнобојним вишражом. На стубовима су утаљене бакље, које ће бити угашене доцније, кад дан избели унутрашњост двора. Ту и тамо, украј, распоређене су изрезбарене дрвене клупе и столице, а на зидовима су укривљена коњала и мачеви. Кнежев двор делује једноставно, строго и чисто.

- ГЛАСНИК: *(Дворанину који улази за њим)*
Пробуди одмах господара! Порука је хитна... Шта чекаш?
- ДВОРАНИН: Знаш ли који је час?
- ГЛАСНИК: Бићеш крив ако вест закасни!
- ДВОРАНИН: Господар спава.
- ГЛАСНИК: Нема нам више сна! Војвода Влатковић разбио Турке код Билећа, а Мурат сад на нас шаље војску.
- ДВОРАНИН: Ваљда та вест може да сачека свануће.
- ГЛАСНИК: Свануће треба претећи, разумеш ли! Дићи се на одбрану...
- ДВОРАНИН: Нагао си, момче. Некрст је још далеко од нас. Сузбићемо га кад дрском ногом ступи на тле Хребелјановића. Хајде, отпочини, па за два сата доћи, кад кнез устане...
- ГЛАСНИК: *(Одвек жласно, раздражљиво)*
Да ли си глув, старче, или су ти године испрале разум? Шаље ме властелин Глигор, чујеш ли, око чије земље су Турци, упалили ватре... Сваког часа ће напасти. На хиљаде их је, као мрава...
- ДВОРАНИН: Мрави иду на стрвину, а твој господар је крепак и моћан.
- ГЛАСНИК: С пута, лудо стара! Пусти ме кнезу сместа... Убићу...
- ДВОРАНИН: Одбиј кад ти кажем!
- Појезу мачеве. Однекуд дојрче још два коњаника да се супројставе дошљаку. Појављује се кнез Лазар, пробуђен.*
- ЛАЗАР: Стани! Ко је то? Чему кавга?

- ДВОРАНИН: Опрости, господару, због вике. Овај дрзник властелина Глигора навалио као суманут. Из постеље захтева да те дигнем...
- ГЛАСНИК: Хитну поруку доносим, господине кнеже! Евреим-паша опсео нашу пронију, прети осветом због победе Вукоја Влатковића...
- ЛАЗАР: Шта – Вукоје сломио Шахина? О томе ми све реци!
- ГЛАСНИК: Намамио их у гудуре код Билећа, па их сатро камењем и стрелама, а оно што остаде побише копљаници... Шахин утече, а осам стотина мртвих Турака остаде за њим.
- ЛАЗАР: И сад се дигла сила разгневног Мурата?
- ГЛАСНИК: Војвода Глигор, господару, јавља да хиљаде Турака логорују на граници. Преслаб је да се одупре, па моли помоћ.
- ЛАЗАР: Куша нас Мурат. Хоће и мене да испроба. Досад ме је заобилазио. Увукао се у Македонију, у Херцеговину, забио се као клин у тело негдашње Душанове царевине. Па се клин окреће сад у живој рани... Мери моје стрпљење лукави Турчин, и нашу снагу... Неће нас напасти данас, само плете мрежу обрезани паук; удариће онда кад нас мрежа са свих страна сапне... Ипак, помоћ шаљем Глигору.
(Дворанину)
Узбуни коњанике, све што копље и мач носи у Крушевцу. Потеците у сусрет Турцима. Али не нападајте први. Покажите им се, оклопљени и силни. Па, ако они крену, сеците их без милости. Одступе ли, и ви се повуците. Хајде сад!

Дворанин и Гласник хитро оду. Из ложнице излази кнегиња Милица.

- МИЛИЦА: Каква је невоља, шта се збило?
- ЛАЗАР: Турци, госпо, Турци, Турци, свакога дана Турци.
- МИЛИЦА: И сваке ноћи.
- ЛАЗАР: Оштре нож пред нашим вратима. Стали једном ногом на нашу земљу. Грозе Глигора. Хоће страхом да нас помету.
- МИЛИЦА: Тај отров већ осећам у себи. Мори ме ноћу грозницом, а јутром ме мучнина стеже око срца. Храна ми обљутавила. Горчина ми сваки трен, сваку радост облива.

- ЛАЗАР: Врати се у постељу. И спавај мирно. Турчин је грабљивица која на леђину слеће; док машеш мачем, не бој се.
- МИЛИЦА: Док машеш... А кад посустанеш? Кад ти јато тих тетреба у очи прне? Шта онда?
- ЛАЗАР: Нисмо ми сами на свету, Милице. Са нама је вас хришћански род. И Мурат то зна. Такне ли нас, заратио је с Босном, Хрватима са Сигисмундом угарским, с Млецима, са целом Европом. Наслоњни смо леђима на чврсту стену, госпо.
- МИЛИЦА: Не покушавај да ме умириш, као да сам дете, пробуђено из сна... Трошна је стена на коју се наслања, и лажљива.
- ЛАЗАР: Господ бог нас је изабрао да будемо ово што јесмо, па и да мремо ако је то његова воља.
- МИЛИЦА: Добри мој мужу, кнеже...
(Прилази му, задрли га нежно)
Не криј од мене, узнемирен си... Опрости што овако говорим... Ја знам своју дужност, и бићу с тобом увек. Аии, не затварајмо очи, ни ти, ни ја. Бар кад смо сами. Отворимо срце. Тако ће нам бити лакше, тако ћемо више снаге смоћи. Презирати опасност и јуначити се напразно, опасније је од опасности турске. Буди са мном искрен: зар се ни мало не бојиш?
- ЛАЗАР: Никад нисмо крили мисли једно од другог, ево већ четири десетлећа. Ако ми разгрнеш сву таштину и понос, ако ми у душу зађеш... Теби то јединој, рећи ћу... Бојим се. Луд бих био, неурачунљив, кад се не бих бојао. Као громозорни сан, као морија уклета, чини ми се овај живот. Ох, Милице, сужањ сам велике клопке, а не кнез.
- МИЛИЦА: Јадни мој. Нисмо заслужили овакву старост.
- ЛАЗАР: Тамо где нам се заслуге одмеравају, нека друга правда важи. Није наше да о томе судимо. Понео сам крст и морам га носити, у рату који нас очекује, исто онако како сам уживао с тобом благодети живота у миру.
- МИЛИЦА: Како ћеш дозвати хришћанске војске у помоћ?
- ЛАЗАР: Не знам. Послао сам у Босну и Угарску Страцимировића, нашег зета Ђуру, да умоли Твртка и Сигисмунда да уђу с нама у савез. Преостаје нам да чекамо.

- МИЛИЦА: Имаш уз себе Вука Бранковића, и ватреног, необузданог Милоша, имаш Глигора, Пријезду, Југ Богдана...
- ЛАЗАР: И бескрајно море окрвављеног турског челика, устремљено на нас. Бојим се за семе словенско, не за себе, ја сам своје одживео. Истребљења се бојим српског имена. Ето, сад све знаш.
- МИЛИЦА: Мисао ме једна мучи, господару. Имамо пет кћери и два сина, још невична боју и држављу. Имамо и овај пук који нам је бог поверио. Размисли, мужу мој, зар уместо крвопролића, уместо погибије, нема другог, мудријег начина да се Турчину доскочи?
- ЛАЗАР: Како? Који је то начин?
- МИЛИЦА: Ако не можеш да зауставиш набујалу реку, попнеш се на брег, дрво или кулу, па пропустиш побеснелу воду...
- ЛАЗАР: Хоћеш рећи... да се склонимо и пропустимо Мурата? А завет који сам дао цару Стефану Душану? А проклетство које ћу заувек понети ако ту светињу изневерим? Женска памет из тебе говори, госпођо кнегињо!
- МИЛИЦА: Мајка сам и жена, јесте. Хоћу да мој пород, а с њим и наше племе, преживи и траје. Плати им данак и признај врховну власт, као што чине Марко Мрњавчевић, Хлапен, Константин и други који уместо рата приметнуше мир с Турцима.
- ЛАЗАР: Неће они само наше злато, жено божја. Хоће им се наша душа. Ако непријатељ тражи нашу славу – подај му, записано је; ако тражи злато и сребро – и то му подај; али ако иште веру православну, иште твоју душу, твој образ, крв мораш пролити и живот положити, као што га је Исус Спаситељ положио. Покоримо ли се Турчину, ишчупаће нам корење, развејати нас као дим.
- МИЛИЦА: То нам се пише и ако заратимо. Османлије су као бескрајни рој гладних и љутих оса, има их колико зрна града у црном облаку. Слаба је твоја држава, Лазаре, спрам њих.
- ЛАЗАР: Сачувај присебност. Онај ко се бори, још држи судбину у својим рукама. Онај ко се преда – умираће стотину пута на дан.
- МИЛИЦА: Видим, одлучио си да ратујеш. Нека ти је бог у помоћи.

ЛАЗАР: Бог и сва хришћанска сила око нас. Морамо им доказати да је куцнуо час да се боримо заједно или да заједно умремо.

МИЛИЦА: Обећај ми бар да ћеш попустити, ако те оставе на цедилу.

ЛАЗАР: Слабом човеку шија се ионако сама савија.

Улази Дворанин.

ДВОРАНИН: Господару, стигао је Милош и довео некаквог Турчина. Ухватио га где се мота око градских утврда.

ЛАЗАР: Уведи их.

Излази Дворанин и пројушија Милоша, за којим улази Џафер, с ланцима на ногама.

МИЛОШ: Добро јутро вашим господствима.

ЛАЗАР: Добро ти јутро, Милоше. Где ухвати тог ефендију?

МИЛОШ: Шетао од раног јутра ливадом. Ваљда испитује да ли наше сунце изујтра греје исто као њихово. А све поглед баца на градске зидине. Стигох га коњем и оборих буздованом.

ЛАЗАР: Сигурно трговац, један од хиљаду што нам продаје свилу ових месеци?

(Џаферу)

Ко си, како се зовеш?

ЏАФЕР: Џафер, светли кнеже, Челебија сам, емиров рођак.

ЛАЗАР: Је ли? Па што тражиш на ливади од сабајле?

ЏАФЕР: Чекао сам да се капија отвори да уђем у град. Дошао сам к теби, а шаље ме емир Мурат.

МИЛОШ: Лаже ухода. Дошао да запамти висину зидова, прорезе и ширину чанаца. Не дангуби с њим, дај га целату, господару.

МИЛИЦА: Он хоће нешто да каже. Пусти га...

ЛАЗАР: Хајде, говори. Ако лажеш, пази како то чиниш. Брзо ћу те ухватити...

ЏАФЕР: Видео сам, кад прошли пут бејаш у Србији, твоју најмлађу кћер Оливеру. И описах је Муратовом сину Бајазиту. Рекао сам му да је њена коса као слап арабљанске мисне воде, а око бистро и сјајно као жеравица. Да јој је осмех као пролећно јутро, а кожа наранџин цвет...

- МИЛОШ: Лаже, хуља слаткоречива!
- ЛАЗАР: Лепо збориш. И онда?
- ЏАФЕР: И онда ми Бајазит наложи да пођем к теби и испросим Оливерину руку за њега.
- МИЛИЦА: Оливеру – у харем? Како се усуђујеш, она је дете...
- ЏАФЕР: Дете, госпођо кнегоњо, које би једног дана могло бити царица!
- МИЛИЦА: Царица, чија царица? Турска?
- ЛАЗАР: Умири се, госпо.
(Џаферу)
Говориш ли истину или си просидбу измислио пошто ти глава о концу виси?
- МИЛОШ: Ма све је измислио, господару! Познајем ја те лисичје њушке, што шпијају наоколо. Намножило их се, врзају се по трговима и крчмама, залазе и у дворове. Као црви, што нагризају јабуку. Кобајаги дипломате, поклисари, путници, трговци, а овај је, ето, просилац!
- ЏАФЕР: Тако ми алаха и спасења душе, чисту истину говорим. Нека ми данас ценаза буде, ако нисам ради Оливере дошао.
- ЛАЗАР: Камо ти писмо, камо Муратова порука?
- ЏАФЕР: Изгубих га, кнеже, газећи коњем Мораву. Али ево, нек будем твој роб, док гласник потврду из Једрена не донесе да сам послан да молим руку твоје кћери.
- МИЛОШ: Роб си наш свакојако, ефендија. Дај га мени, кнеже, да му мало протресем памћење, да се сети зашто је још дошао.
- МИЛИЦА: Господару, угостимо човека, како доликује нашем дому. А мој одговор Бајазиту имаш још овог часа: не и сто пута не! Оливера није за азијски конак, у коме безброј ханума дели једног човека. Подигла сам је за хришћанске обичаје.
- ЏАФЕР: Је ли то и твој одговор, господине кнеже?
- ЛАЗАР: А шта си друго очекивао, Џафер-челебија? Милоше, у тамницу са њим.

На Милошев знак улазе два коњаника и одводе Џафера.

- МИЛОШ: Звао си ме, господару?

- ЛАЗАР: Да. Тебе и мог зета Вука. Били сте ми сигуран ослонац. Чујем да то више није тако?
- МИЛОШ: Ти знаш, кнеже, да ћу на једну твоју реч и живот дати.
- ЛАЗАР: Чаму изазивати смрт? Између тебе и Вука стоји мржња. Зашто?
- МИЛОШ: Кунем се, господару, да ја нисам желео тај мегдан с Вуком. Твоји војници нас раставише у последњи час. Могао сам га замало отпрати богу...
- ЛАЗАР: А могао је и он тебе!
- МИЛОШ: Он? Нипошто, господару! Опрости, рука му већ подрхтава, а на ногама је тако сигуран да ће га ветар оборити.
- ЛАЗАР: Млађи је од мене! Јеси ли и свог кнеза отписао, жуто-кљунче? Луда младост: у гроб уваљује и за дан старијег од себе! Још ми чврсто држимо мач, и Вук и ја.
- МИЛОШ: Опрости, господару, ако те увредих.
- МИЛИЦА: Међу вама је стара омраза. Као задрти петлови не мирите се с поразом. Ни то што си изгубио нашу кћер Мару кад је за Вука пошла, ни Вук који јој никад тебе из срца није потиснуо. Мајка зна све, Милоше...
- ЛАЗАР: Тражим од тебе да ничим, ама ничим не изазиваш Вука...
- У дворницу нагло уђу Вук Бранковић и његова млада жена Мара, коју он силом увлачи.*
- ВУК: ... не само он, већ и она, твоја кћи, велики кнеже!
- ЛАЗАР: Прислушкивао си?
- ВУК: Не, већ застао кад чух ваше речи. А ову госпу довео бих пред тебе свакако!
- ЛАЗАР: Да разрешимо онда тај спор међу нама, у породици. И то једном заувек.
- МАРА: Невина сам, оче.
- ВУК: Невина? Ти! Нека сам проклет као лутајући Јеврејин који никада мира не налази, ако нешто умишља. Јуче, док нас је онај шпилман после вечере засмејавао лакрдијом, искрала се у врт. А тамо је био он...
- МИЛОШ: Посве случајно, части ми витешке.
- ВУК: И о чему сте "случајно" шаптали пола часа?

- МАРА: О сунцу које чили на обзорју, о томе где ће провести ноћ, о мирису шуме, о звезди некој жмиравој. Милош је пун дивних речи...
- ВУК: Ето, чули сте!
- МИЛИЦА: Ништа што оптужује и љагу баца...
- ЛАЗАР: Докрајчимо те размирице глупе. Глупљи смо и смешнији од лакрдијаша, оног шпилмана, што нам је о воденичару, ђаволу и његовој жени приповедао. Тобоже ђаво му је жену омамио. А оно – момче воденичарско што вреће товари!
(*Вуку и Милошу, који окрећу леђа један другоме*)
Узмимо се у памет, песак у часовнику спокоја истиче. Бог и овај народ упрли су очи у нас. Позвао сам вас – тебе Вуче Бранковићу, зете мој, десна руко моја, и тебе – Милоше Обилићу, који си вазда од части и срчаности био и кога сам к себи уздигао, да пружите руку један другом.
- ВУК: Не рукујем се с оним ко ми на образ удара, ко ми постељу брачну срамотом застире.
- МИЛОШ: Госпи твојој, кнегињици Мари, никад ништа, осим поштовања нисам исказао. Оно што су нам нека давна пролећа у невина срца усадила, забраву је дато вашим венчањем.
- ВУК: Али умро није – признај!
- МАРА: Стид ме пече пред оцем и мајком. Сваком се прва љубав догоди, а срце онога ко је није осетио налик је празној крлетки у којој птица никад није запевала. Ни повода, ни разлога, нисам дала за твоју љубомору.
- ВУК: Кад у твом загрљају неко други постаје, кад дрвени ме твој додир повреди, као змијски ујед пече ме увреда. Поглед ти одсутан срећем, мрзовоља су наши дани. У присуству Милошевом, пак, запламса ти око... Знам да губим и понос и разум, а ти, кнеже, суди: шта да чиним са женом која ми неверство снује?
- ЛАЗАР: Имаш ли доказа да ти је госпа, моја кћи, уистину неверна?
- МИЛОШ: Нема, јамчим и кунем се, господару. Ја пажљив сам и одан твојој мезимици, јер нас младост заједничка веже, неке ласте, неки стих, открића нека заједничка...

- ЛАЗАР: Зар су успомене девојачке, Вуче, биле разлогом за двобој међ' вама двојицом? Добро је што ми на време јавише, те спречих ту лудост. Могао је неко од вас животом платити ту паучину што се у души женској вије.
- ВУК: Паучину, кажеш? Она ме због њега никада није уистину замиловала. А он, вазда је за петама њеним. Чека и вреба. Ја нисам слеп, светородни господару, ја видим...
- МАРА: И оно чега нема!
- ЛАЗАР: Бунило је то и болест!
- МАРА: И пакосна старост. Молим те, оче, живота ми заједничког с мужем нема више. Хоћу овде, у Крушевцу, да останем.
- ВУК: Ха, то би ти хтела! Вратићеш се у дом наш под стражом.
(Милошу)
А с тобом ћу кад-тад разрешити овај чвор.
- МИЛОШ: Бранковићу, Вуче, господар си моћан, владаш толиким људима, владај и собом. Не падај ниже од свог угледа. Имаш моју витешку реч да никад нећу оскрнавити твој дом. Не забрањуј ми да у себи носим усхићења дечачка. Руку сад овамо, млађи сам, први ти нудим помирење.
- МИЛИЦА: Племенито је то, од доброг и чистог срца.
- ЛАЗАР: Хајде, Вуче, шта чекаш? Не оклевај пред часном понудом.
- ВУК: Само због тебе, господине кнеже, пристајем на помирење.
- Рукују се, Милош га загрли.*
- МИЛИЦА: Мир нека се у вашу душу заувек врати!
- ЛАЗАР: Нема богу угоднијег часа, ни људској души веће блакости, него кад опроштај непријатељство прогна. Обећасте један другом слогу. Ваша реч је од заклетве јача. Од сложене браће и ђаволи беже, како веле гуслари, па ће тако бежати и пљачкаши некрштени. Нек од нас почне уједињење све српске властеле.
- МИЛОШ: Ударимо, господару, силно и усмртимо ту неман! И не дајмо да нас време као вода рони. Турчин чека да наше поделе, наш пад, као смоква сазри, па свакога дана тресе наше дрво. Мало по мало. Не губимо време стога ни часа. Одсецимо му руку, онако као што су наши преци умели.

ЛАЗАР: Измирићу се прво са свима који ме у прошлости ранише. Милоше, потеци сутра ка Требињу, жупану Алтомановићу, и утаничи ми виђење с њим. Белег ми је на души од његове злобе, од убојства и присвајања добара ми. Али, Србин мора држати један мач. Музиком, песмом и гозбом прославићемо овај дан. Шпилмана овамо да нас развесели.

Музика. Зајамњење.

СЦЕНА 2.

Тамница у крушевачкој тврђави. Полумрак. Усноју светиљосћии који одозго пада, стоји оковани Џафер. Прилази му из таме Вук Бранковић.

ВУК: Ти си, дакле, тај што ме хоће за Бајазитовог пашенога?
 ЏАФЕР: Слава алаху. А ти си велики господар Вук Бранковић?
 ВУК: Овде ја постављам питања, Турчине.
 ЏАФЕР: Ти, а не Милош?
 ВУК: Милош је отпутовао по кнежевом послу.
 ЏАФЕР: Ужива веће поверење од тебе, је ли?
 ВУК: Можда. Али то се тебе не тиче. Како си ме познао?
 ЏАФЕР: Одавно ја знам твој лик. Годину дана већ те следим. Посматрао сам те из прикрајка кад у лов крећеш, кад се богу молиш, кад жену своју пазиш... Добро ти ћуд познајем.
 ВУК: Види, види. Мурат ти наложио да ме уходиш? А зашто баш мене?
 ЏАФЕР: Зато што си изабран, вољом алаховом, међу стотинама да спасеш себе и свој пород.
 ВУК: Те лагарије неће те избавити вешала.
 ЏАФЕР: Предајем се богу и пророку његовом. Наша се вера храни крвљу мученика, и ми ћемо зато победити. Моја смрт је вама залуд, а мени запис вечни. Пружа ти се прилика да те пожар, што сад тиња, не сагори, ако си mudar и ако послушаш глас који ти доносим.
 ВУК: За малоумног ме држиш, челебија? Не верујем ти ни речи.

- ЦАФЕР: Шта губиш ако ме чујеш? Упамти: мртви отварају очи живима. Многи су ваши помрли улудо... а нудило им се да се узвесе!
- ВУК: Говори, слушах те.
- ЦАФЕР: Узми Лазареву земљу. Буди једини расцијански краљ.
- ВУК: Краљ? Ја? Шта то булазниш, Турчине?
(Шайаџом, уйлашен)
Ако те неко чује, биће ти последње...
- ЦАФЕР: Неће чути. Ти ме нећеш одати. Знаш да нећеш.
- ВУК: Како можеш бити сигуран?
- ЦАФЕР: Рекох да ти ћуд познајем. Твоја способност већој држави пристаје.
- ВУК: Ласкаш ми. Хоћеш да ме купиш?
- ЦАФЕР: Два пута к звездама стижу: онај први, а много дужи, на коме колена окрвавиш, и онај кривудава, којим здрав и читав, најбрже стижеш. И ти и ја сада само један излаз имамо: ти да се приклониш јачем и од вука лав постанеш, а ја да те наговорим, како би ме од Лазара ослободио...
- ВУК: Зашто мислиш да је победа ваша?
- ЦАФЕР: Зато што алах не трпи нереда на земљи. А ви, каури, сушти сте божији неред, свађа и пасјалук. Земља је ова врт божји, ђулистан цветни, а ми вртлари његови. Чистити нам је са земље прљавштину неверничку и чупати коров каурски.
- ВУК: Како се усуђујеш, гаде обрезани? За те слине што околу бацаш могу да те убијем...
- ЦАФЕР: Можеш, али нећеш. Ко нам на пут стане, ко пречи да се име Мухамедово по свем свету разлеже, грло је своје и целог рода свог нашем ножу понудио. Пашће и Вукоје Влатковић, и његов господар, лажни краљ каурски Твртко од Босне, пашће и твој Лазар, пашћеш и ти, баш као што уображени Вукашин забодена носа изкрвари у мутној Марици. Подлећи ће и ваши градови, као што горди Ниш плану од нашег пламена. Чему иначе огромна сила коју нам је алах дао?
- ВУК: Смутњу ми у душу уносиш, ја сам се на крст заклео...

- ЦАФЕР: На крст! Шта је то крст? Две укрштене греде на којима је умро тобожњи божји син!
- ВУК: Умукни, безверниче!
- ЦАФЕР: Зар бог може имати сина? Веровати у оплодњу жене светим духом могу само луде! Бога није могла родити жена, као неког роба! Прави бог је ту, у нама, он је далека звезда, и тврди камен, и зујна пчела, и лака птица небеска, зелено поље и облак над бескрајном водом. Алах све види оком невидљивим. Он кажњава заблуделе народе, па ће прострети пред наше коње и Лазареву земљу срама. Зар за њу да гинеш? Ваше вино, блуд и коцка, кипови и лажљиви ликови бога у црквама, ваше подвале и обести, жуд за златом и непослух, учиниће вас нашим робовима. Ми смо ваша казна.
- ВУК: Ох, господе, опрости ми! Има истине у овим проклетим речима турског пса! Шта да чиним, господе? Ђаво ми је опсео душу... А да није ово знак неба, мог спасења? Можда ме усуд одиста изабрао да опстанем последњи, кад огањ и потоп овуда прођу? Да владам? Зар ја то не бих могао?
- ЦАФЕР: Могао би, и то боље од твог таста. Ко је уопште он? Зар ти ниси јачи, умнији, млађи? У чему је он бољи?
- ВУК: Завежи! Као коцкар који све благо на један број ставља, пристајем. Или ћу бити згажен као црв земаљски, или ћу газити ногом црве! Више волим ово друго. А како да ти верујем, Цафер-челебија? Како да будем сигуран да ме нећеш изиграти?
- ЦАФЕР: Мој господар, велики емир Мурат, изабраник алахов, даће ти још знака од себе. Уверићеш се да ти милост указује и да си једини његов вазал све земље српске.
- ВУК: Шта захтева Мурат од мене?
- ЦАФЕР: Да раздвојиш Милоша од Лазара и Лазара од Милоша. И да чекаш свој час, кад ћеш доказати да си се нама приклонио.
- ВУК: Како да их раздвојим?
- ЦАФЕР: Твоји ће људи ухватити једно писмо из Једрена. А у њему Муратов одговор на Милошеву понуду да Лазару окрене леђа.

- ВУК: Зар се Милош понудио.
- ЦАФЕР: Још није. А ти ћеш предати то писмо кнезу. Ето доказа Милошеве издаје.
- ВУК: Мислиш да ће Лазар насести?
- ЦАФЕР: Нека му се сумња у главу усели. Нек подозрева, нек испитује, нек поуздање изгуби. Остало ће се само догодити.
- ВУК: Ти си сатана, а не човек. Додуше, Милош је заслужио жиг срама!
- ЦАФЕР: Сад нађи начин да ме извучеш одавде, јер морам у Једрене што пре. Мој емир чека глас да си му пришао.
- ВУК: А просидба – шта ће Бајазит рећи?
- ЦАФЕР: Просидба је само разлог да теби приђем. Надувена каурка ће ионако у харем Бајазитов. Вриском ће страсном под њим у ложници запомагати, нек види како то иноверци азијатски чине!
(Смеје се)

Улази Бура Сирацимировић Балшић. Поздравља се с Вуком, а онда осмийри Цафера.

- БУРА: Да си ми здраво, пашеноже. Чух да си овде, и да је ту неки смрдљиви Турчин, што се смуца наоколо.
(Цаферу)
Бујрум, ефенди! Па... како ти ми овде изгледамо?
- ЦАФЕР: Као жејеви у рупи.
- БУРА: Како то мислиш, зликовче?
- ЦАФЕР: Свака кука себи вуче. Свак вам је овде најпапетнији, сам себи довољан, те гледа како другог бодљама да укљешти.
- БУРА: Добро – жејеви, ал' зашто у рупи?
- ЦАФЕР: Зато што су крепали, па на мрцину воњају.
- БУРА: (Вуку)
Је л' проговорио? Какав га је опаки циљ овамо довео?
- ВУК: Јесте, хуља шпијунска. Каже... не знам да ли да му верујем... ни да ли смем некоме то да поновим...
- БУРА: Уздај се у мене.

- ВУК: Признаје да га је Мурат послао да походи једног челног војсковођу међу нама...
- ЂУРА: Ко је тај издајник?
- ВУК: Закуни се да нећеш то име гласно изговорити, док се не уверимо да је истина.
- ЂУРА: Кунем се богом.
- ВУК: *(Цаферу)*
Изреци, свињо, оно што си мени изрекао.
- ЦАФЕР: *(Тобоже с болом)*
Извукао си то силом из мене, проклет био...
- ВУК: Признао је да је Обилић у дослуху с Једреном. И да ће своју војску скренути на нас, ако до боја дође. А Мурат му нуди као награду власт над свим земљама српским.
- ЂУРА: Обилић? То не може бити! То је провидна и гнусна лаж! Милош је душом и телом Лазаров.
- ЦАФЕР: И душа и тело су му притворни.
- ЂУРА: Хајдемо одмах кнезу! Нек све чује!
- ВУК: *(Заусџави ѓа ња ѓа њоведс сасвим најред, како их Цафер не би чуо)*
Нипошто. Не дајмо се плитким смицалицама подле уходе. Као ти, ни ја му не верујем, јер познајем Милоша.
- ЂУРА: Шта ћемо онда?
- ВУК: Ближи се час одлуке. Турци нас стежу са свих страна, као змија кад хоће јагње да удави. Овог бих Турчина као гласника употребио. Нек иде у Једрене и нек дан одсудног боја утврди, уместо неког нашег поклисара који би могао главом платити.
- ЂУРА: Да га пустимо, велиш? А Лазар...
- ВУК: Обојица ћемо пред кнеза. Убедићемо га да време за Турке ради, јер смутњу уносе, врбују људе, мите их обећањима, страх сеју, земљу усевиту пустоше. Уплашени народ, у планине ка западу бежи. Нема више чекања, ни узмицања. Сукоб одлучни затражимо.
- ЂУРА: Истина је то што кажеш. Али с ким ћемо бој бити? Ни Тврткова Босна, ни Сигисмундова Угарска нису здружено уз нас. Знаш да ме Лазар к њима слао. Не страхују они од Турака, већ од Србије. Боје се да се на њих не окренемо!

ВУК: Утолико пре нема нам двоумљења. Ратовати нам је што пре. Идемо кнезу!

Одлазе.

ЦАФЕР: *(Смеје се)*
Алах не трпи нереда на земљи! Земља је сва врт божији, а ми вртлари његови!

Затимњење.

СЦЕНА 3.

У исцосничкој ћелији, у зорама око Ужица, Лазар се чисти од грехова. Бљештава свјетлост дана продире са стране, кроз широм отворена врата, чинећи конјурасију са мучним сивилом невелике камене просторије. Стоји испод икона са угаљеним кадилома.

ЛАЗАР: *(Падајући на колена)*
О, Боже, очисти душу моју од греха, на пут ме праведни изведи, снаге ми дај – нек буде већа од моје вере у тебе и твоју милост! Окајаћи све своје зле мисли, све прљаве намене, сва лицемерја своја, сва зла дела мојих најближих, оних од моје крви и оних што ме служе, сву поквареност људи у мојој земљи и своју, своју највише... Ослепех и прогнах своје непријатеље, мајци једној убих сина пресудом због крађе кокоши, јесте, законе сам цара Стефана Душана спроводио – руке секао, језик чупао, очи вадио, животињу у човеку убијао, тебе славећи, Господе, гној из народа пуштао, душу му за сусрет с тобом припремао... О, опрости ми све грехе и саблазни, посрнућа и нечести, снаге ми дај, усправи ме, поведи ме, заштити и заклони стадо своје!

(Јец, у очајању. То појраје. Онда се полако придигне. Тихо, збого мрмљајући, с олакшањем, као да ослушкује сопствени глас: клонуло, али прејорођено)

Хвала ти, Господе, хвала, сило свевидећа и непојамна, што светове у равнотежи држиш... Као да ми се од грла змија отпустила. Лакши сам, над земљом ходам... Овако чист могу у очи свакога да погледам, да му кажем: човече, заборави јучерашњи дан, и дан пре јучерашњег, и све дане пре њега; унапред погледај... страшна немам је пред тобом.

Гмиже, долази... Придодај своју мишицу мојој, а ја ћу целог себе дати... Одбранимо се, одагнајмо безбожнике, пљачкаше окрвављене што нам девице и дечаке обљубљују и у робље одводе... што нам коњима газе пшеницу белицу и винограде тргају, у теглећу марву народ претварају... Они су на прагу нашег заједничког дома... незасити су, и ускоро ће посегнути за целим светом... као куга, као скакавци кад пустош на поља нанесу... Са неба нас очи Душанове прате. Њему сам завет дао, кад је био на самрти, да ћу му српско царство уцело очувати, од напасти сваке одбрани. Пече ме његова клетва, у грлу ме жеже као жар, ноћи ми у кошмар мучаљиви претвара...

(Усїрави се)

Све што је муж, што људско срце има, мора да шчепа за врат ту гнусобу туђинску, па ако треба да се мре, ако ти, Господе, тако усхтеш, нека смрт буде лепа, поносита, смислена. Јер, образ не гори од огња, нит од сунца, већ образ гори – од образа...

Улази Милош.

МИЛОШ: Господару... кнеже... нека старица хоће к теби.

ЛАЗАР: Старица?

(Облачи кошуљу)

А жупан Алтомановић да ли је дошао? Уредили смо сусрет овде, на пола пута између Крушевца и Требиња.

МИЛОШ: Нема га још, господару. Поставио сам стражу да га опази издалека, и да изброји колика му је пратња, јер њему није веровати.

ЛАЗАР: Пази да знаке неповерења не откријете. А шта та старица жели?

МИЛОШ: Да ти повери неки јад, правду тражи...

ЛАЗАР: Правду? Да је имам и да је као зоб могу поделити, раздао бих је на све стране. Кривде је много више, мој Милоше. Хајде, пусти је...

Милош изађе. Уводи сїарицу.

СТАРИЦА: Пресветли господару, колена ти љубим...

(Падне ничице љред Лазаром)

ЛАЗАР: Устани жено. У очи ме гледај: смртан сам као и ти.

- СТАРИЦА: Хранилац си и бранилац сиротиње. Срце ти је милостиво, па се уздам да ћеш ми сина повратити.
- ЛАЗАР: Где ти је син?
- СТАРИЦА: Уграбио га Никола Алтомановић, проклет био, утроба му се изгубала, дабогда! Уграбио га због дуга, каже да му данак нисмо платили. А ми нисмо његови себри већ твоји, господару. На граници смо твоје земље, ал' смо вазда овамо припадали. Узе нам жупан земљу кад оно суша помори летину. Остав без земље, у још већу падосмо невољу. Гори од Турчина, сад ми и сина одведе да му бадава аргатује. Нејач ће нам по кући од глади скончати... Помози нам, господару, у тебе је душа велика као море...
- ЛАЗАР: Замолићу га да ти ослободи сина.
- СТАРИЦА: Молбом нећеш од њега ништа добити.
- ЛАЗАР: Па шта друго могу?
- СТАРИЦА: Ти си кнез, силу имаш. Ако се правди одупре, громом га твоје власти спрже.
- ЛАЗАР: Кавгу и принуду морам избећи, мајко. Опаки жупан ми је потребан да у војну са мном крене на Турчина. Разумеш ли?
- СТАРИЦА: А ми... мој син... зар ти нисмо потребни? Зар неће и он у војну с тобом?
- ЛАЗАР: У праву си, мајко. Истина је на твојој страни. Притегнућу жупана, да ти сина врати. Како се он зове?
- СТАРИЦА: О, хвала ти...
(Љуби га у колена, он се брани)
Петар се зове. Петар, син Доброгоста, из Храстовља.

Враћа се Милош.

- МИЛОШ: Жупан Никола долази. Десетак коњаника је с њим.
- ЛАЗАР: Наши нека се склоне. Нек мисли да сам сам овде.
- МИЛОШ: Искушаваш га, господару? Он одавно освету смера...
- ЛАЗАР: Показаћу му да га се не бојим.
- МИЛОШ: (Старици)
Иди сад, мајчице. Није ти место овде.
- СТАРИЦА: Сачекаћу.
(Покорно излази)

- МИЛОШ: Ја ћу бити у близини, кнеже. Не верујем том разбојнику.
- Улази Никола Алиџомановић. Дивљим, необуздатим оком осмoтpи Лазара и цео њрoсћор око њеџа.*
- МИЛОШ: Опрости, жупане... по договору, мач мораш одложити.
- НИЛОЛА: Шта је, боји ме се твој кнез?
- МИЛОШ: Рекли смо, без оружја!
- Никола му ѡреда мач. Милош изиђе.*
- НИКОЛА: Ево, силни Лазаре, дошао сам ти на ноге. Не зато што умишљаш да си господар све земље српске, већ што си старији. И што сам радознао да ти чујем разлоге.
- ЛАЗАР: Разлог ми је један. Зове се Мурат.
- НИКОЛА: Знам. Кожу ти већ од Једрена до Бухаре продају! И то будзашто, јер не вреди много.
- ЛАЗАР: Ускоро ће, како изгледа, нашим кожама застрти пут одавде до Индије. А тамо је крај света. Ни ти своју кожу нећеш сачувати.
- НИКОЛА: Само твоју да видим разапету на сунцу, па не жалим себе!
- ЛАЗАР: Теби је до шеге. Зар не можеш стару мржњу да одбациш?
- НИКОЛА: Никада! Као што ни ти не можеш.
- ЛАЗАР: Ја сам ти све опростио.
- НИКОЛА: Ти мени! Види, види, молим те! Ти си *мени* опростио? А што ми осакати челнике, што хтеде мене да ослепиш, па сам се чудом спасао?
- ЛАЗАР: Отео си ми силом Рудник. Опљачкао ме...
- НИКОЛА: Рудник је од давнина био Алтоманов, мојих предака...
- ЛАЗАР: То нигде не стоји. Праведној си казни био предат, јер си додијао свим својим суседима...
- НИКОЛА: Ко си ти уопште да ме кажњаваш, да ми прашташ, да ми судиш?
- ЛАЗАР: Ја сам кнез Лазар Хребелјановић. Стефан Душан ми је ову земљу оставио и док сам жив она ће постојати.
- НИКОЛА: Дакле, неће дуго! Црћи ће под копитама турских коња.
- Пауза.*

- ЛАЗАР: Молим те, Никола... жупан си, а не крчмар, простак неки. Ублажи пркос у себи, као што је наш Спаситељ говорио: “Ово је заповест моја да имате љубав међу собом, као што ја имадох љубави к вама”...
- НИКОЛА: Али рекао је исто тако: “И послаћу на њих мач, глад и помор, докле се не истребе са земље...”
- ЛАЗАР: Мислио је на Јудин народ.
- НИКОЛА: И ти си Јуда! Ко теби верује, нек раку копа. Скупљаш војску, оружаш се, тобоже због Турака. Они су бесловесна гомила што срља. Њу ћеш лако растерати. Не окупљаш ти хиљаде коњаника и стрелаца одасвуд због Муратових помамљених акинџија. Већ имаш подмукли план, прозирем те ја, да се наметнеш нама, око себе. Хоћеш својим вазалима да нас учиниш. Уобразио си да си други Стефан Душам српски цар! Нећеш то доживети, Лазаре!
- ЛАЗАР: Како да из тебе истерам бес? Како да с тобом разговарам у благодати, чиста срца? Дозови се памети, Алтомановићу.
- НИКОЛА: Дозови се ти, мучениче! Затвараш се у ову шпилу, као светац тобоже, постиш, мучиш своје тело, не би ли и бога и људе преварио!
- ЛАЗАР: Овако као што тебе молим, клекнућу пред сву властелу, велику и малу, пред све који још нису признали Мурата... Зар ти није доказ да сам се таштине земаљске одрекао то што сам Твртка признао за краља српског? Нек се назове и Александром Македонским, само нек буде уз нас, против напасти азијатске. Зар не видиш да се мрачи наше небо, да нам прети ропство и срамота довека?
- НИКОЛА: Видим да си се престравио од Мурата, или да се можда само таквим чиниш да би ме намамио.
- ЛАЗАР: У опасности је све српско, све хришћанско... све што створише и оставише наши преци.
- НИКОЛА: Ништа ти за мене и моје људе не брини. Ја сам малена звер, али звер. Рис међу стенама. Завучеш ли руку у моју јазбину, без руке остајеш. Тако ће бити и с Турцима.
- ЛАЗАР: Много их је, као да из земље ничу. Гладни “когмари”, овчари што само ради пљачке ратују... “Акинџије”, брзи коњаници, што ће на њиховом језику рећи “они што су као кишни пљусак”, што падају из облака.

- НИКОЛА: Пљусак брзо прође, а ми остајемо. А сад збогом остај, господине кнеже.
- ЛАЗАР: Оставићеш своју браћу, Никола?
- НИКОЛА: Ти и ја – браћа!? Нит’ смо били, нит’ ћемо бити.
(Крене)
- ЛАЗАР: (Прејречи му ѿуӣ)
И још нешто. Ако у теби, рису – како велиш, још нечег људског има, молим те... Ослободи Петра, сина Доброгоста, из Храстовља. Деца му умиру, имање се затире...
- НИКОЛА: Оног ловокрадицу, шумокрадицу, неплатишу, што приносицу господску избегава па не да меса мојим гостима – путницима, дворанима, псарима и соколарима? Оног лопова што царску перперу не плаћа, а десетак жита, вина и меда скрива! Јесу ли ти свраке мозак позобале, или си толико остарео да си подетињио?
- ЛАЗАР: Стрпи се, човек ће одужити своје. Суша га омела...
- НИКОЛА: Суша?... Осушићу ја њега кад липше на мојим њивама, да друге такве плаши.
- ЛАЗАР: Не пуштам те одавде, док се као људи не нагодимо.
- НИКОЛА: Склони се, велим ти, крв ми у главу удара!
- ЛАЗАР: Мајци сам његовој обећао...
- НИКОЛА: А ти онда плати његов дуг, па га води!
- ЛАЗАР: Али он је мој себар, мени дугује, а не теби, Никола!
- НИКОЛА: Поткрао сам те, је ли?
- ЛАЗАР: Јеси, али просто ти било. Њега ослободи...
- НИКОЛА: За жупана Алтомановића још нико није рекао да је лопов!
(Трџне скривени нож из недара и удари Лазара у ѓруди)
Ево ти, Јудо!
(Изиђе)
- ЛАЗАР: Ох!...
(Држи се за ѓруди)
- Уӣрчава Милош.
- МИЛОШ: Господару мој! Рекао сам да је та хуља недостојна тебе...
За њим!
(Наређује некоме наѿољу)

Потеците за њим! Ухватите га или убијте!
(Прилази Лазару који се лагано усјравља)
 Рањен си? Ох, платиће ми то копиле алтомановићевско...
(Гледа озлеђено месјо)
 Крст... златни крст те је спасао, мој добри кнеже... Богу хвала! Само си окрзнут... Нека би ово добар знак с неба био! Срећа је уз тебе, господару. Ми ћемо с тобом и самог нечастивог победити!

ЛАЗАР: Изненадио ме... рис. Љути рис међу стенама!

Улази сјарница.

СТАРИЦА: Остао си празних шака, пресветли? И тебе је... Боже мој, зашто држиш такве на земљи? Мог Петра није пустио, знала сам...
(Јецјући)
 Гониће га док му сву снагу не исцеди. О, проклет био, крвопија! Семе се затрло Алтомановића, дабогда... Проклети били сви великаши, ваше свађе и деобе! Турчин ће вас у ништа прометнути! Дабогда вам се крсна свећа угасила, кућа вам се вавјек ископала, пси вам се меса најели!
(Рида)

ЛАЗАР: Не куни, жено! Не куни...

СЦЕНА 4.

Предворје у Лазаревој кули, као у сцени 1, 12. јуна 1389. године по сјаром календару, у освић дана. Прокне њонек војник, носећи барјак-крсјаш. Из даљине доиру звуци бојних љруба и бубњева. Са сјране долази Милош Обилић, у вићешкој ојреми, а за њим Дворанин, љакође наоружан и са мејалним шћићницима на грудима.

МИЛОШ: Јагоше, ти си сву ноћ пробдео пред господаревим вратима. Да ли је бар мало отпочинуо?

ДВОРАНИН: Не бих рекао. Воштанице су биле непрестано упаљене.

МИЛОШ: Вазда зури у мапу Косова, као да ће на њој прочитати где је победа.

ДВОРАНИН: Молио се богу. И сам је са собом разговарао. Помиње мртвог цара Стефана Душана. Чуо сам га како каже: “Изнад тебе је бог, а он вам је наменио судбину којој не можемо избећи!”

МИЛОШ: Немој о томе никоме говорити. Иди, помози му да се опреми. А ја ћу војску на смотру извести.

Дворанин се наклони и журно крене, мимоишавши се с Маром. Она улази небивајући се. Дворанин баца зачуђени поглед на Милоша пре него што изиђе.

МАРА: Искрала сам се да ти кажем збогом, пре него што те дужности војне од мене одвоје...

МИЛОШ: Јагош те видео и ко зна ко још. У овој кући, из сваког угла, пар унајмљених очију мотри на сваки твој покрет. Твој муж ће, као да му голуб глас носи, врло брзо знати за овај сусрет наш.

МАРА: Он војску окупља и великаше одасвуд у Приштини дочекује. Неће имати кад да о мени размишља. А мени је сад свеједно Милоше... Од његовог гнева и љубоморе, ти си ми пречи и мом срцу ближи.

МИЛОШ: Ђути, лудице моја најдража, неко ће те чути.

МАРА: Нек чује.
(Гласније)
На све стране нек се разгласи да сам тебе одувек љубила. Тело моје свих ових година за твојим жуди, Милоше!
(Загрли га, он је чврсто привуче себи)
Зашто ме њему дадоше?

МИЛОШ: Зато што је он господар све земље српске од Скопља до Приштине. Тобом је плаћен савез Лазаров с Вуком.

МАРА: Судбина моја худа кнежевске кћери! Свака пастирица и кудељарка има свог човека, кога јој срце прима. Да си само једну реч рекао, све бих оставила и с тобом пошла.

МИЛОШ: Лазара, твог оца, никада не бих издао. Он ме је подигао, витезом учинио, пронију ми дао, у војсковођу ме произвео. Његов сам дужник вечити, као што и ти дугујеш покорност кнежевском рођењу. Оставимо сада то. Благодаран сам му и на томе што ме је на двору држао у твојој близини. Сваки од прошлих дана твојом лепотом је оза-

рен, твојим звонким гласом одјекује и погледом твојим, пуним милоште, у мени траје.

МАРА: Много сам ноћи пробдела, грлећи те уместо њега. У сну сам слатко предавање теби доживела. Твоја сам, за те рођена, ма се и стопут за друге удавала! А сад те молим, причувај се... Луду своју храброст обуздај. Јер без тебе мене нема више...

МИЛОШ: Кад то чух, не жалим да умрем, смиже моје. Лабуде мој, латице цвета нежног...

МАРА: Обећај ми, не, закуни се... да нећеш незаштићен у боју срљати, да се нећеш безглаво с двојицом и тројицом одједном бити...

МИЛОШ: Кунем се – ако ме буду питали и дали ми да бирам!
(Смеје се)

МАРА: Знаш те ја, злоћо: махнит си, нагао... Главу не чуваш, као да их три на рамену имаш. И зато премирем... Мајка божја нека те чува. После боја, нек будем угљарка, помећарка, свињарица, али само твоја.
(Љубе се)

МИЛОШ: Иди сад! Разгневићемо оца твог ако наиђе.

МАРА: Још бајалицу да изрекнем против урока... “Сан заспао, а урок не заспао; ако и заспао, у сну се разабрао. Два ока, два урока; једно водено, друго огњено; узех водено, па залих огњено. Хај’те, уроци, по земљици, и по водици, и по зеленој травици... Иди у црну гору, под церову кору, где се слава не слави, где невеста не рани, где се ватра не ложи, где брат брата не гложи...”

Говорећи бајалицу Мара полако одлази и несћаје. Милош се прекрсти и оде. С друге стране улази Лазар, полуодевен. А за њим у сивоју, Дворанин, носећи његове високе чизме и панцир. Лазар седа на једну од кљуца. Дворанин му помаже да навуче чизме, а поштом и панцир исплећен од ланаца.

ЛАЗАР: Да ли су војници опскрбљени хлебом?

ДВОРАНИН: Јесу, светли кнеже.

- ЛАЗАР: До Косова нам треба три дана јахања, с биваковањем. Стрелци се не смеју уморити... Нека буде меса и вина довољно...
- ДВОРАНИН: Народ ће уз пут хранити и појити војску.
- ЛАЗАР: Је ли све људство на окупу?
- ДВОРАНИН: Сви твоји меропси и себри су под оружјем, а прикључиће нам се уз пут и пронијари. Све што је кадро да носи копље, од дерана до стараца, крв ће ти своју дати да прогнаш душмане.
- ЛАЗАР: А Зета, има ли гласа од мог зета Ђуре Страцимировића?
- ДВОРАНИН: Зета ти је вазда највернија и најјуначкија била, господару. У њих не сумњај. Тући ће се и последњом снагом за Христову славу и српско име.
- ЛАЗАР: Проклет био свако ко нас у овом боју изневери. Само слепоћа или квареж душе, саможивост малоумна или кукавичлук може некога одвратити. Носи ме нада да таквих неће бити. И да ће се чудо догодити... Чудо нам треба, Јагоше, против Турчина... Биће то судар најстрашнији од постанка нашег. Зебем, може бити последњи, ако се ђаво умеша. Ко се о мој вапај оглуши, Јагоше, клетву ће моју и васцелог соја српског вавек носити. Ништа му дабогда плода не дало, њиве му се парложиле, стока каменила. Жене му у дому јалове биле, не имао рода ни порода, име му се од помена растало!
- ДВОРАНИН: Клетва ти је праведна, светородни.
- ЛАЗАР: Имају овде остати само они мужи које сам одредио да се о женама и нејачи постарају. Ти, Јагоше, остајеш да бдиш над мојом кућом...
- ДВОРАНИН: Ја, господару? Молим те, узми неког старца немоћног. Стидно је да ја овом ручердом не замрачим сунце бар петорици тих варвара. Медвед није за перине...
- ЛАЗАР: Старац не би био поуздан. Ти си ми најоданији и баш такав, као медвед, умећеш да склониш кнегињу, два ми сина и кћер Оливеру.
- ДВОРАНИН: Милост, кнеже. Верно сам те служио, али такве ми плате не треба. Зар не поимаш какав би траг остао за мном? Ја сам војник, нисам дадиља, господару.

- ЛАЗАР: Гледај ме у очи, Јагоше. Прими моје речи, не као пресуду него као дужност најсветлију. Сина Стефана ти поверавам, зеницу у оку свом. Чувај га и упути, уз мене си стасао, вичан си држави и војни. Стефан је нада српска, ако ме бог на Косову к себи призове.
- ДВОРАНИН: Шта то говориш? Ти ћеш победити, ти ћеш живети, светородни...
- ЛАЗАР: Ђути, Јагоше. Бог је нем, одговора ми не даје... а мене чудна предказања море. Видех овцу како своје јагње уби... и усних да ме хиљаду руку кроз велику ватру носи, и увис дижу, к месецу који крвав беше...
- ДВОРАНИН: Шта ће људи о мени говорити? Да сам се иза сукње женске крио, да с децом бенетам док људи бој бију... Ох, кнеже, казна је то за мене, грђа од смртне ране...
- ЛАЗАР: И кнегињу моју чувај. С њом се светуј. Добра је то и мудра жена, али слаба као што је бог о жени рек'о... И пази ми Оливеру, кошуту моју, анђеоске лепоте узор, дете моје најбоље... Наређујем ти, Јагоше, да одбрану Крушевца спремаш, али и да одступ имаш у виду. Војнички поступи, али не гини лудо. Ви морате претећи нашу судбину...
- ДВОРАНИН: Не збори тако, не слути зло, господару. Твој примам налог. Слушаћу те, као увек досад.
- ЛАЗАР: Хвала ти. Ко нам то долази?

Улази Дамјан Југовић.

- ДАМЈАН: Поздраве ти доносим, пресветли, од старог Југа, оца мог, и осморице моје браће.
- ЛАЗАР: Дамјане, шураче! У прави час стигосте. Јагоше, позови кнегињу, ваља ми кренути војску. Време одмиче.

Дворанин одлази.

- ДАМЈАН: Отац ме послао да ти јавим да Југовићи пут Косова већ јашу, и са њима под оружјем сви тежаци и пастири наши. Биће нас до пет хиљада. Састаћемо се тамо, на бојном пољу.
- ЛАЗАР: Похрли за њима, Дамјане. Ето и нас.

Улази Милица.

- МИЛИЦА: Дамјане, брате!
(*Заџрли ѓа*)
Реци, ко од браће моје крену у бој?
- ДАМЈАН: Сви до једнога. А како би друкчије могло бити?
- МИЛИЦА: Сви?
- ДАМЈАН: Баш сви. И наш отац је с нама.
- МИЛИЦА: Па стар је он! Чему жртва његова?
- ДАМЈАН: Зарад охрабрења, зарад части и примера, сестро. Чему његов живот, ако *нас* не буде? Ти знаш да стари лав никад није бој избегао, па неће ни сада.
- МИЛИЦА: Лазаре, драги мој, да ли смем једну молбу да изрекнем?
- ЛАЗАР: Реци.
- МИЛИЦА: Остави уз мене неког од моје браће. Од десет мушких глава девет нек се страшном суду пода. Молим те...
- ЛАЗАР: Њиховом вољом ја не управљам, и свих десет могу остати... Ево ти Дамјана, можда он?
- ДАМЈАН: О чему ти то збориш, сестро? Ни огањ вулкански, ни Ара-рат окомит, ни седам мора усковитланих не би ме од боја одвратило. Моје је да ратујем, као што је твоје да рађаш, идем сад.
- МИЛИЦА: Стани! Можда Бошко, он је најмлађи... Тек му огаравила наусница... Љубимац мој, чедан као извор горски...
- ДАМЈАН: Тај извор је барјактар, решен да мре, ако се мора. Остајте ми здраво.
- МИЛИЦА: Дамјане!
(*Грли ѓа и јеца*)
Још једном да те загрлим...
- ДАМЈАН: Не оплакуј ме жива, сестро! То не ваља!...
(*Одвоји је од себе, загледа јој се у лице, ња се хиџиро наклони Лазару и журно оде*)
- ЛАЗАР: (*Приђе Милици; она клоне на његове ѓруди, ѓушећи њлач*)
Добро... биће добро... Рат је за нас, на овом тлу, као за друге народе јесења сеоба птица или излазак и залазак сунка. Немој да неко види како моја јуначка кнегиња плаче. Сузе не иду уз трон...

- МИЛИЦА: Марим ја шта ми пристоји сада! Од срца ми откидају месо, Лазаре... На стратиште идете, спрам трипут јачих душмана! Ја знам, ја видим ужас предстојећих дана. Какав си то човек, за име божје? Зар у смрт водиш цео један народ, знајући да га можеш спасти?
- ЛАЗАР: Како? Како да га спасем? То би био спас испљуваног и презреног! Умирање вечито!
- МИЛИЦА: Шта ће бити од нас, од црних кукавица – жена и мајки, сестара и деце на згариштима? Шта...
- ЛАЗАР: Ућути, жено! Зар овако да се с тобом растајем? Зар кнегиња српска да нариче над поносом мушким?
- МИЛИЦА: Над мртвима наричем, Лазаре!
- ЛАЗАР: Ми смо мртви! Већ очајници које нужда гони. Знај, храбре и бог штити!
- МИЛИЦА: Не мораш да се бориш. Имаш избора! Зашто између живота и смрти, смрт бираш?
- ЛАЗАР: Не, жено, ја живот бирам. Морамо и погинути да бисмо живели. Не може се бити човеком међу људима и народима, међу вековима и световима, ако си кап пљувачке. Стид вековни ужаснија је смрт од стреле Муратове... Ко смо ти, ја, Вук, Милош, Дамјан, наше војске, наши најамници? Труни које ветар гони из бескраја у бескрај. Ветар не задржа, љубљена моја, а трун памтиш ако ти у око падне. То памћење једино постоји!
- МИЛИЦА: Опрости, опрости!... Знам да тако мора бити, ал' слабост ме скрхала...
- ЛАЗАР: Четири деценије, госпођо, делили смо трпезу и постељу, јад и радост. Децу смо породили. Хоћу да ме испрати моја жена, какву цених више од свег блага земаљског, а не туђинка нека коју никад не упознах.
- МИЛИЦА: Ево, немам више суза. Јао мени кад ни на њих немам права. Опет сам она која уме да трпи. Стегнућу срце, господару. Бићу ти замена, како најбоље умем. А ти се врати... молим те... онако како си се увек враћао. Са стотинама властелинских жена и децом нашом затворићу се у манастир. Молићемо се дан и ноћ. Нека те бог чува. Збогом.

Загрле се чврсто, грчевито. Она се нагло окрене и оћрчи.

ЛАЗАР: Милице! Збогом! Нисам ја никакав див, ни херој. Нисам жељан славе, ни знамења веће власти. Роб сам судбине. Опрости ти мени. Окрутан сам и охол. Као онај глумац, шпилман, што је изигравао за зимских вечери, тако и ја: чиним се леденим сечивом, а скривам птицу у грудима што трепери. Као воштаница што пламса да би другима осветљавала пут вечити, какав нам је бог досудио, тако горим и ја. Ради сиротиње, ради пука овог који верује у бога и мене, и за мном у смрт иде...
(Узме штићив и коџе и њође ка излазу. Чују се бубњеви и шрубе)

Заштамњење.

СЦЕНА 5.

Чадор кнеза Лазара на Косову њољу, увече уочи боја. Служе засићу дуџачак сиво од ѓрубо скованих брвана, златом извезеном шканином. Уносе сребрно њосуђе и кује за вино, њечено месо, вође и друђе ѓаконије. У дубини се назире звездано небо. Силуете сѓражара ѓовремено ѓромичу. Чује се далека, ѓриѓушена врева мношѓва мушких ѓласова, као зујање кошнице ѓуне узнемираних ѓчела, као неки мноѓољудни хор који се ѓосѓејено уѓишава како ноћ одмиче. Из жамора се у даљини извија ѓлас мујезина, који ѓозива на вечерњу молиѓву. Улазе Милош, Вук и Ђура, сви у виѓешкој оѓреми.

МИЛОШ: Чујете ли их, завијају као гладни курјаци...

ЂУРА: Те хорде седамдесет два различита језика говора. Подигао Мурат све народе од Египта до Бугарске!

МИЛОШ: Гаврани им се на весеље купили.

ВУК: Докле око досеже светле ѓихове ватре.

МИЛОШ: Надуо се Мурат као крастача! Александром и Ксерксом га зову! Ми ћемо му колац над главом побити! Слушајте само како алаучу, нану им ѓаво наскочио!

ЂУРА: Моле се алаху. А наши? – Пију вино, веселе се, најмлађи играју уз гајде, као на свадбу да иду.

ВУК: Лудог ли народа, Боже мој! Смрт му као сестра дође.

- ВУК: Умири се. Позови кнеза, времена више нема. Морамо му открити грозну заверу, па нек он одлучи... Ја овде остајем да госте за вечеру, дочекам.
- БУРА: Идем одмах кнезу. До виђења.
(Оде)
- ВУК: Тако! Тако, Милоше! Пореци ово писмо ако можеш. Освета је то моја, и искорак мој из трулог чуна што тоне, у здрав што ће ме брзом матицом великом ушћу довести!
- Жаџор више џласова: двојица коџљаника и џласник уводе чељебију Џафера.*
- ГЛАСНИК: Војводи, турски преговарач! Шаље га Мурат с поруком пресветлом нашем кнезу.
- ВУК: Оставите нас, кнез је позван да овамо дође.
- Гласник и коџљаници одлазе.*
- ЏАФЕР: Писмо, да ли је у тебе?
- ВУК: Ту је. Гласина је већ пут пошла, јер га пашеногу Страцимировићу ја показах.
- ЏАФЕР: Нека сад у Лазареве руке дође. Смекшаће му пркос, истопити вољу. А ти своје знаш. Сутра мораш испунити наш налог, а награда Муратова биће султанска: уз раме њему стаћеш, као господар све земље Душанове од Солуна до Дунава. Реч је емирова пала.
- ВУК: Замамно звучи, иако ме језа нека хвата. Као кад се стане на стену и треба да скочиш преко амбиса дубоког. Неки други Вук канџе у мени пушта, за ново неко време у коме неће бити милости за непослушне и својеглаве. Гвозденом руком држаћу у покорности сулуди овај народ. Једино тако може се управљати њим.
- ЏАФЕР: Шта је, колебаш се, можда?
- ВУК: Ломиле су се у мени помаме две, једна против друге: остати уз своје и безнадне низати дане, ил' отиснути се у непознато, на крилима туђим. Џафере, победа или пораз, свеједно је у кратком овом веку. Боље је стога победу сигурну изабрати.
- ЏАФЕР: Усред битке узмак наредићеш војсци. А кад ми Лазару за леђа зађемо, биће он за џехенем спреман! Ти си своје учинио.
- ВУК: Биће како је Мурат одредио.

Улази Лазар. Цафер му се њришворно клања.

- ЛАЗАР: То је тај поклисар Муратов? Знамо ли се ми однекуд?
- ЦАФЕР: У име Бајазитово просио сам у тебе Оливерину руку.
- ЛАЗАР: И пуштен био да овај бој утаничиш? Да, сећам се. Шта поручује твој господар?
- ЦАФЕР: *(Погледа њрема Вуку, као да му је незгоднo да њред њим ѓовори)*
Порука је поверљива, само теби упућена.
- ЛАЗАР: Пред Вуком Бранковићем ништа не скривам. Једна смо душа, сувладари... Он највеће поверење моје ужива.
- ВУК: Не, господару. Уклонићу се да би вам разговор лакши био.
(Наклони се и изиђе из чадора)
- ЛАЗАР: Говори сад.
- ЦАФЕР: Решен си, пресветли, како видим да се сутра укрсте наша оружја, да многа мајка и турска и српска кукањем небо запара. Од мртвих телеса коњи ће заробљени бити. А петлови за много година у селима вашим неће запевати.
- ЛАЗАР: Чему те претње, ефендија?
- ЦАФЕР: Мој емир, Мурат свемоћни, мир ти нуди. Земља твоја, Лаз-вилајет, како је ми зовемо, и животи ваши не требају нам. Још једном дато ти је да бираш између пропасти и опстанка. Плати царев данак, дај нам коју хиљаду војника, и пусти нас да кроз Србију на запад прођемо.
- ЛАЗАР: Куд ви прођете трава више не расте. Реке сахну. А ропци – ти гнусни ловци на двоножну дивљач – робље лове. Човек је за њих зверле, што се од Измирне до Ђенове као стока продаје.
- ЦАФЕР: Наше ће војске, хтео ти или не, проћи од Скопља до Тисе, и од једног до другог мора. Ако нас с миром пропустиш, избећи ћеш бес Муратов.
- ЛАЗАР: Чуј, Цафер-ефендија: мрети нам је свакојако, ја сутра ти доцније. Победника вазда освета стиже, крв проливена крв нову иште. И нема краја тој мртвачкој игри, што је историја зову! К вражјој матери с понудом твог емира! Забран је ово Христов, а ми слабина Европе. Тако му реци. Усправне главе сусрећу се се сутра с њим и убићу га овом руком, кунем се! А сад се губи одавде!

- ЦАФЕР: Аферим, светли кнеже. У невољи је и миш јунак. Грешка минут трајања – хиљаду година кајања!
- ЛАЗАР: Одлази.
- Цафер се брже-боље наклони и несјане. Улазе Вук и Ђура.*
- ЂУРА: Господару, разјарио те овај турски лупеж?
- ЛАЗАР: На колена би да нас баце, да нас унизе! Нуде ми срамни мир...
- ВУК: Имају помагача и међу нама.
- ЂУРА: Издаја се спрема, господару.
- ЛАЗАР: О чему говорите? Зар краја нема овој несаници?
- ВУК: Један међу нама Мурату је послушан, и сутра ће нам окренути леђа.
- ЛАЗАР: Ко? Ко је тај што мајчино млеко презре? Ко своју браћу продаје? И зашто? Каква му је плата, шта добија издајством?
- ВУК: Милош. Милош Обилић, тасте. Осигурава будућност, себе спасава.
- ЛАЗАР: Он зар?
(*Смеје се*)
Глупе ли и детињасте шале! Ко вам је само сасуо у ухо водицу од те траве? Од лудих гљива је то што нам неко стално подмеће! Милош не може издати... па ја... ја сам га као дете од оваца раставио, нарав му саздао... Ја га познајем као око своје...
(*На ивици љнева*)
Дрско је то што оптужисте њега! Одакле вам смелости?
- ВУК: (*Даде му свиџак*)
Читај, господару... Доказ је ово непорецив издајства његовог.
- ЛАЗАР: (*Узима писмо, ђрозничаво чиија*)
Ах! Не! Нећу то да знам!
(*Баца писмо*)
Муњо, зашто ме не погоди сад? Казна је то свирепа сила небеских за сагрешења ми незнана! Црна судбино моја, зар сам само за поразе рођен? Ја морам бити јак, а године ме стигле. Херојство и проклетство не иду заједно...

- БУРА: Не клони, господару. Ми смо с тобом. Један човек не чини много.
- ЛАЗАР: Један човек, кажеш? Милош је то! До малопре све бих вас за њега једног дао... Та змија дволична! Јунаком се творио преда мном, а овамо кукавица је у души. Прибежиште себи безбедно ствара, предаје се, у Турке прелази!
- ВУК: Одавно Милош на Једрене намигује. Овај Турчин што малопре с тобом беше признао је да му просидба Оливерине руке није била прави циљ. Милошу је он тада поруку носио.
- ЛАЗАР: Зашто ми онда тек сад ову истину страшну дојависте?
- ВУК: Сигурни нисмо били, господару. Јер Милош и за нас узором честитости беше. Од сумње не треба градити кривицу.
- ЛАЗАР: Та предострожност, што о праведности твојој сведочи, Вуче, неумесна је. Раније бисмо рашчистили с тим подлацем.
- БУРА: Да га свежемо и војницима као издајника предамо, нек му гнев разочараних суди?
- ЛАЗАР: Ох, не, не то! Понизити га пред војском нећу очи боја. Војвода је био и много је вољен. И заслуга многа из неких времена штити га од смрти тако недостојне. Заповедништво му одузимам! Нека сутра у боју сам буде, к'о обичан копљаник, нек' се приклони којој страни хоће. Даћу му прилику, као израз милости моје, да као војник буде убијен, ил' од турске ил' од српске руке. Ил' од обе у исти мах... Пронађите ми притворицу и лицемерника тог! Реците да га на вечеру позивам.

Изненада улази Милош, а за њим хрвајски Бан Иваниш, босански војвода Вукоје Влашковић, сџари Јуџ Боџдан, власијелини Иван Косанчић и Милан Тојлица и још две-три војводе.

- МИЛОШ: Добра ти ноћ, господару.
- ЛАЗАР: Ха, ево њега! Ево Милоша! И остале племените госпде! Добро ми дошли, браћо моја... Изволите за трпезу. Поздрављам дичног изасланика напуљске лозе, хрватског Бана Иваниша, који дође с одредом војске.
(Бан Иваниш се њоклони и седне за сџо)
С великим уважавањем и дивљењем за бојне подвиге,

поздрављам и господина врлог Вукоја Влатковића, који нам доведе двадесет хиљада Босанаца његовог величанства Твртка Првог.

(Вукоје Влатковић испуји и наклони се, одсечно, ња седне за сѝо)

Поздрав наш и часној старини јуначком војводи Југ-Богдану и његовим синовима.

(Југ Богдан и Лазар се ѡздраве, ухвативши за мишице један другоѡ; ѡсѝ седне за сѝо)

Добродошли, Иване Косанчићу и Милане Топлицо, добро ми дошла и срдечно била поздрављена сва остала господа, коју сам већ срео. Седите и гостите се.

Сви заузимају мѝта за сѝолом. Служе уносе вино у сребрним кондирима, наливају ѡа ѡо куйама.

ЛАЗАР: *(Дижући чашу)*

Велеважни, мужаствени благородни, које породи и подиже српска земља, и ви у богу браћо с других страна, које Христова заповед нама у помоћ посла, испијте купу вина за исход сутрашњег божјег суда. Два ће се света у змијско клупко преплести, да надјача онај који је богу ближи и васељени потребнији. Много поживесмо, благодети разне рабисмо, живесмо поносито и красотно, па најзад примамо за кратко подвиг страдалнички, да у перивојима рајским вечито трајемо. Ми смо ослобођени свега земаљског, ми битку за бога и човека богу сличном бијемо. Нема за нас више страха од нестанка, ни од ма које пошасте и бешчашћа људског; у рукама смо усуда и промисли божје. Шта је низ дана узалудних, шта сва стремљења и глад чула наших, шта болови телсени, земне користи и штете, надања и одрицања, спрам слободе ове, лёта нашег међ' звездама? Прежалите све што нетрагом из нас оста и богу се окрените. Слави његовој. И знајте: ко губи – добија. И ко добија, није заувек добио. Окреће се витло вечне ветрењаче! Живети значи и умирати, благородна господа! Ми, слободни људи, сами судбину бирамо, сами своје путе одређујемо. И знајте: царство земаљско, тесно похлепи људској, таштини и неподоби разној, кратког је и кукавног века; царство небеско вечно је и бескрајно. Ако треба, умримо сутра да свагда живи будемо! Један гроб нек нам Косово буде. Из тела наших нићи ће храна за људе нове, које ће дечанска кубета обасјавати вавјек. Ал' останимо,

- господо, људи, не војводе, ни севастократори, ни ђесави, ни властелини, већ људи до последњег даха.
- ВУК: Тако је, пресветли господару!
- МИЛОШ: Смрт Мурату!
- ЛАЗАР: Није нама Мурат крив. Сами себе одувек у пропаст гурамо. Издаја ми смрди однекуд.
- МИЛОШ: Издаја?
- ЛАЗАР: Чудиш се томе? Предосећање ме неко мучи. Сутрашњи дан ће, као снег целац, све трагове показати. Видеће се ко је човек, ко сунцокрет што се вазда топлоти окреће.
- МИЛОШ: Сви смо ти одани, господару. Ако се мре, нек се мре. Мурата ваља заскочити...
- ЛАЗАР: Да није Мурата, неког другог, још суровијег, истурила би испред себе силесија турска.
(Милошу)
Знаш, сине мој, они су ти као бољетица нека, као пришт или куга кад помор посеје, или као кваран зуб коме јауци не помажу. И као што се ступи на човека туча небеска, тако се и на нас спустио потоп исмаилски. Слаб је човек кад се себељубље, страшљивост и издаја за руке ухвате.
- МИЛОШ: Не бојим их се, светородни! Пуцаће сутра темена обријана, котрљаће се главе некрштене... Одагнај стрепњу. Не сумњај у себе и нас. Јеси ли видео како срп млечнику сече? Тако ћемо и ми сутра кад јурнемо међ' њих!
- ЛАЗАР: Нипошто... Нипошто тако сумануто, па да нас сколе са свих страна, да се склопе над нама као море над потонулом галијом. Треба их потискивати, никако не улазити као клин у њихове редове.
- МИЛОШ: Господару, војсковођа од мудрости јеси, али мудрост у боју, друштво лудости тражи. Само је лудост кадра постићи што мудрост ни замислити не може.
- ЛАЗАР: Не противречи ми. Залуд нам је све кад чојство умире. Много смо се понели, до царства уздигли, па обневидели. Прикрадали су нам се уљези, уједали нас, а ми мишљасмо бухе то су. Не препознасмо звер што нам се у тор ушуњала.
- МИЛОШ: Сету твоју мораш скрити, господару. Опрости мени, много млађем, слуги твоме, што те корим. За трпезом вечерас

- ниси јео. Тмуран ти поглед и суморна беседа, збунише војводе неке.
- ЛАЗАР: Вест ме једна косну и снужди. Вино ми огорчило.
- МИЛОШ: Нама се можеш поверити. Шта је то до тебе дошло?
- ЛАЗАР: Јанус један дволики рани ми самопоуздање.
- МИЛОШ: Неко те изневерио?
- ЛАЗАР: Тако сам чуо.
- МИЛОШ: Ко то, велможни? Само име реци...
- ЛАЗАР: И, Милоше
(Гледа ња њраво у очи. Свима је засњао дах)
- МИЛОШ: (Пренеражен, не верујући)
Господару... о чему ти то?
- ЛАЗАР: О теби и твом дослуку с Турцима. Све се зна, Милоше!
- МИЛОШ: Облагаше ме код тебе, пресветли... Нека ме гром спали, ако клевету не будем крвљу нечијом спрао. Издајник – ја, господару? Зар ме од јуче сви ви овде познајете? Који злотвор такву лаж изговори?
- ЛАЗАР: Ухода онај, Цафер-челебија, што је у нас тамновао, одао је разлог свог доласка. Тај разлог – ти си био.
- МИЛОШ: Смрто ме рани том оптужбом гнусном, кнеже. Зар веру поклањаш већу сплеткару турском него мени!
- ЛАЗАР: И с других страна добио сам упозорења.
- МИЛОШ: Да ниси кнез и господар мој, кога поштујем више него оца, наплатио бих и од тебе ту увреду.
- ЛАЗАР: Ја имам доказ твоје издаје.
- МИЛОШ: Доказ? Какав доказ, за мајку божју?
- ЛАЗАР: Писмо из Једрена теби упућено!
(Баца му свињак њаира)
Прихватају твоју понуду да сутра напустиш своју браћу усред боја!

- МИЛОШ: *(Шчепа писмо, чита)*
Ово је лаж, измишљотина, кнеже! Кунем ти се чашћу и успоменама најсветлијим, жртва си смицалице подмукле! Хоће разочарањем да те сломе, а мене од тебе расцепом да удаље. Не наседај им. Прозри тај бедни покушај.
- ЛАЗАР: Како да знам ко лаже?
- МИЛОШ: Како? У очи ме погледај. Шта у њима видиш? Погледај ме целог. Зар не бејаш целог живота одан теби као сенка, као река утоци својој?
- ЛАЗАР: Ово писмо је код њиховог човека пронађено. Убачен је да тебе нађе. У ропцу самртном то је признао. Зар лаже човек који умире?
- МИЛОШ: Лаже Турчин и кад умире!
- ЛАЗАР: А ако ти лажеш?
- МИЛОШ: Боље да ми врелим уљем очи заспеш, да ме на божји суд изведеш, него што ми понижење ово чиниш. Усијано гвожђе ћу голим рукама носити да ти докажем да сам невин!
- ЛАЗАР: Зашто... зашто си ми то учинио, сине мој? Зар те нисам увек очинском љубављу сусретао? Зар те нисам из кала подигао, из потлеушице блатне извадио, од меропса у властелина унапредио? Чин и имање ти дао? Хтедох у вођење десног крила војске сутра да ти поверим, ал' одустајем... јер више немам поверења... Војску ће водити мој јуначки зет Вук!
- МИЛОШ: Кад у теби ништа од моје дугогодишње верности трага није оставило, кад ме и даље издајником сматраш, онда чуј: ја сам сâм себи и војвода и војник и друге ми војске не треба! А та војска једнољудна веће ће чудо победно подвижити него све хиљаде твојих поузданих оклопника! С пута старче, ако ти се живи!
- ЛАЗАР: Милоше, куда ћеш? Стани!
- МИЛОШ: За бој да се припремим, или можда издају! Видеће се још!
А ти ме спречи, ако можеш и смеш!
(Одјурџи бесно)

Све велможе усџану, заџледају се у недоумици. Мук. За Милошем одлучно одлазе Иван Косанчић и Милан Тојлица. Бан Иваниш и Вукоје Влајковић одмахују с индиџнацијом и најушџају чадор. За њима, џоследњи, забринуџи и џриџиснуџи џодинама, одлази Јуџ Боџдан. После крајџке џаузе, џовлаче се Вук Бранковић и Ђура Сџрацимировић.

ЛАЗАР: Стани! Милоше, сине мој. О мене, луде старе... Само сам те кушао, на пробу ставио... Ово писмо проклето као змијско јаје у срцу ми је пукло и јед очајника испилило! А шта ако је он ипак издајник? Не, не, то не може бити! Такву подмуклост још пакао није бљунуо... Добрим сам га одувек засипао. Најбољем учио. Мени мора бити сличан. А можда се баш зато против мене окренуо, јер добро се лошим враћа, по правилу људском. Милоше, Косово ће одговорити ко си! Сине мој, заблудели...

Промена свеџлосџи: дубина џоне у џаму, а најред бива обасјан џривид мрџивоџ цара Сџефана Душана, у свечаној одори, с круном на џлави. Несџварна џрилика се креће као да не додирује џиле ноџама.

ЛАЗАР: Господару, царе наш благородни, у твоје име сам све чинио. Завет који ти дадох испуњен је: све што ми је моћима мојим доступно било учинио сам да окупим народ и његове војде, да хришћанске велможе умолим. И многи се одазваше, али многи – слабовиди – као да ми милостињу удељују... Чувства ме нека злосутна прожимају, у утроби ми се нешто скаменило, снага ми из ногу бежи... Ко ме сутра да верујем? Сџм сам, велможни, сам с богом и тобом. Бог је нем и глув, а ти далек. Вазда из гроба опомињеш, проклетством ми претиш. А шта могу ја, лист јесењи? Отишао си, оставио ме да скупљам парчад разбијеног ти царства. Уморан сам, изможден, стар. Ево ме к теби... ступам и ја у царство Христово. Хоћу избављење од овог света у коме се небрат братом зове, а мржња лажном љубављу прикрива; где бешчашће легло налази у племену нашем осутом. Оздрављења ми треба, мира, твоје снаге и ума... Подучи ме сад, сад, господару... Поведи моју руку сутра. Како ћу сџм... како сџм... сџм... сџм?! Ох, Милоше, сине мој!

Заџамњење.

СЦЕНА 6.

Овој слици може да прейходи крајки интермецо, којим би се дочарала жесина биике: било низ дијапројекција с призорима сукоба српских и турских рајника, било неким одигравањем убиства Мурајовоџ, кога Милош ликвидира бодежом пошто му покорно приђе и сагне се да му побожје пољуби пачу.

Моћно је наставио представу и без овог интермеца, али у оба случаја треба да се чују заглашујућа јака оружја, њишање коња, повици и крици бораца.

Светлост открива савичан призор у чадору турског емира Мураја. Тешко рањени емир издише положен на свилене јасике, а недалеко од њега је окрвављено тело мривоџ Милоша Обилића. Два-три турска великодостојника, немоћно кришећи руке, ваје за алаховом помоћи, не знајући како да помогну Мурају.

МУРАТ: *(Завршава молићу)*
 Izà d'âe cd'eluhum lâ jeste'hirune sâ'atem ve lâ jestekdimune. Kâlu innâ lillâhi ve innâ ileihi râd'i'une... E{hedu en lâ ilahe ilellah ve e{hedu enne Muhammeden abduhu ve resuluhu!

Ох!

(Увија се од бола, шкрџуће зубима)

Ох, боже једини, највиша истинo, ради које водим овај пихад... у име благослова чудеса великог Пророка, зашто ме не узмеш? Зашто да ове муке подносим ја, Гази Мурат Хан, који твоју славу проносим? Да ли приличи мени, твој изасланику, да лежим на овој уклетој каурској ледини, понижен и немоћан, распорен као риба... Уби ме то погано, псето каурско... Хоћу да умрем, о алаху екбер...

У чадор журно улази унезверени Бајазит, у праћњи Цафера.

БАЈАЗИТ: Где су видари? Оче, велики падишаху наш... Нећеш умрети! Алах ће те дићи да бисмо победили... Видаре дајте!

МУРАТ: Нема мени више видара, сине... Срце ми је расечено... “Кад долази смрт, слепо је око мудрости” – кажу Арапи. Смири се зато и почуј ме. Растајемо се, Бајазите, али у ценету ћу те сачекати да алаху рачун положиш...

БАЈАЗИТ: Не остављај нас, оче. Битка није добијена... Каури овамо навиру...

- МУРАТ: Ти си сад емир, а нек те бегови одмах султаном прогласе... Јер ти ћеш победити трулу Расцију... Цафере, где су бегови?
- ЦАФЕР: У великом су чадору, пресветли. Већају.
- МУРАТ: Јеси ли позвао и Јакуба, мог другог сина?
- ЦАФЕР: Јесам, емире.
- БАЈАЗИТ: Јакуб је оче, поклекнуо пред Лаз-оглуом. Каурски кнез се пробио кроз његово крило и гони његове јаје и азапе, ко да су мусава деца, а не прекаљени јаничари.
- МУРАТ: Кад лицицу у замку ухвате, она ногу прегризе да би утекла. И ја сам пао у замку јер је алахова воља таква, и ја кажем: убиј Јакуба, нека ти је и хиљаду пута брат и мој син! Убиј га да не буде узрок метежа, јер ће се и њему власт прохтетити. Цихад је изнад синова, очева и браће, Цихад свети рат, разлог је нашег послања на земљи, и ништа га неће зауставити док се цео свет не поклони алаху...
- БАЈАЗИТ: Хвала ти, оче. Биће како си наредио...Ох, лакоумности наша! Како се ово збило, како се овај нечисти до тебе пробио?
- МУРАТ: Речено је: богу се помоли, али камилу привежи. Бог ти неће камилу од лопова сачувати. Био сам неопрезан, поклонио сам веру тој невери, и алах ми је пресудио како заслужујем... А ти, сине, потомак си јуначког Орхана, који нас је из степа источних, пустиња и камене голети довео у ове зелене равнице, вођен алаховим благословом. Иди и ти за њим као што сам ја ишао. Кауре приведи правој вери, или нека нестану као слова у песку кад ветар преко њих дуне... Буди немилосрдан, узми им све – земљу, плодове, благо, стоку, зној, крв, сузе, децу, жене, живот... Освети ме...
- БАЈАЗИТ: Тако ће бити, оче.
(Цаферу)
Иди у велики чадор и реци емирову пресуду Јакубу. Нека се не двоуме, јер ће мој бес упознати. Хоћу Јакубову главу, те кукавице што хришћане испод ханџара пропушта...

Цафер се наклони на шурски начин с намером да оде, али... С друге сџране чауши уводе, зробо га зџрајући исџред себе, заробљеног кнеза Лазара, везаног конойцем, његовог зџиша Бџуру Сџирацимировића Балишића и Николу Алиџомановића. Сви заробљеници су разоружани и с џримейним џираговима биџке на себи.

- ЦАФЕР: Радуј се, Бајазит-беже, султане наш! Ово је главом Лаз-оглу, господар Лаз-вилајета... Пао нам је шака каурски шакал!
- БАЈАЗИТ: *(Изнанађен, озарен, џиријумфалан џред уџажењем освейничког беса)*
Он? Довуците то псето да га емир види!
(Чауши довлаче Лазара ближе Мураџу)
Пљнуо си на наше понуде, је ли, кнеже?
- ЛАЗАР: С газијама и беговима не разговарам. Само ми је Мурат саговорник, јер он је први међу вама.
- БАЈАЗИТ: Још ћемо видети, господине!
- МУРАТ: *(С џоследњом снагом)*
Лаз-оглу... тај кнез каурски који ме се не боји? Хођу да га видим...
- ЛАЗАР: *(Учини један корак, узледа мрџивог Милоша Обилића)*
Свети боже! Милош је ово, наш Обилић! Који га издајник издајником назва?
- МУРАТ: Реци... да ли си ти тог нечасног зликовца на мене послао?
- ЛАЗАР: Нисам емуре. Такву лудост не бих ни замислити могао... Душа ми грешна пред нашег бога иде, јер сам му најстрашнију увреду нанео, сматрајући га издајником и твојим послушником. Ох, мене бедног и грдног! Толике заблуде су моје, да нисам ни достојан свог чина! Опрости ми, сени овог јунака! Опрости ми, боже! Ко ме је слагао? Вук... Вук и ти, Страцимировиђу!
- БџУРА: Ја поверовах као и ти, господару... А он, Вук, повуче војску, учини баш оно за шта је Милоша окривио! Његов нитковлук је и нашем заробљавању крив.
- ЛАЗАР: Нисмо боље ни заслужили. Не жалим да одмах умрем...

- МУРАТ: Тај кобац, лаком на славу, сам је, велиш, кренуо к нама, бегове и чауше обмануо, мене преварио... Из руке као да му муња севну, а не хаџар... Жалим што он Турчин није...
(Издахне)
- БАЈАЗИТ: Ето кнеже крда каурског, видео си смрт свог непријатеља. Али и ја ћу твоју... осим, ако ме на коленима за живот не будеш молио... Хајде клекни! Клекни!
(Гурне *ѓа*, Лазар *ѓадне на колена, али ћуѓи*)
Ви, нечисти, бојите се смрти, не знате шта је то бити мученик за веру...
- НИКОЛА: Знамо, Бајазит-беже. Наш Христос је умро вољно за све људе... и толики други мученици, његовим промером... Навикли смо ми умирати... Но те молим буди узвишен и племенит, милост нам учини – убиј прво мене да не гледам срамоту и смрт нашег господара...
- ЛАЗАР: (Пољледа *ѓа*)
Ти то кажеш, Никола?
- НИКОЛА: Суђено нам је да заједно умремо. Опрости ми, бејак грешно према теби... Завидан сам био, јер си виши, виши од мене... А ја вазда ташт и луд. Опрости, ако можеш.
- ЛАЗАР: Просто ти било. Вражја врста наша! У добру не умемо да добрујемо, несреће нас мире.
- ЂУРА: (Бајазитиу)
И ја се тој молби придружујем. Тако ти Пророка, убиј и мене пре Лазара...
- БАЈАЗИТ: Храбро сте се борили. И жеља вам та храброст потврђује. Ми храбрима сва уважења дајемо, чак и кад су хришћанска копилад.
(Чаушима)
Водите их, и нек им молба одмах буде услишена!
- Никола и Ђура зађрле Лазара, ѓа досѓојансѓивено одлазе, ѓраћени чаушима.*
- БАЈАЗИТ: А ти... ти нећеш умрети као они... Умрећеш тек кад ти ја бол нанесем и крв пролијем...
(Вади из ѓојаса краѓиак бодеж. Прилази Лазару који још клечи. Хваѓиа *ѓа* за косу и ѓодиже)
Знаш ли шта ћу прво да учиним кад овај бој добијем? Послаћу по твоју кћер Оливеру. Биће у мом харему. Није за азијатски конак васпитана, је ли? Љубићу је, ја, ино-

вѣрац, Бајазит! Чујеш ли, кнеже?
*(Лазар је нем, окамељен, Бајазит̄ ља муњевиѣим̄
 ѣокреѣом̄ ѣосече ѣо лицу, крв шикне)*
 То ти је да осетиш бол бар мало од онога што је осетио
 падишах, мој отац...

*Чаушима који се враћају и баце на земљу љаве Николе и Ђуре, Бајазит̄ да
 знак да и Лазара воде и да исио и с њим учине. Лазар ѣолази за њима,
 ѣошио ѣрекрѣи Милоша, и дуѣим ѣоѣледом осмоѣри Бајазит̄а. Улази
 Џафер.*

- ЏАФЕР: *(Клања се)*
 Јилдриме Бајазите, allahu ekber! Султан си постао, владар
 целе васељене, у славу Пророкову! Заповедај!
- БАЈАЗИТ: Одлука је донесена? А Јакуб?
- ЏАФЕР: Свршено је, по пресуди оца твог и његовог. Једини си
 падишах!
- БАЈАЗИТ: Ипак, идемо одмах у Једрене. Треба сваку злу намеру
 сузбити, јер присталице Јакубове неће мировати.
- ЏАФЕР: Битка, пресветли, није окончана... Каура има још не-
 колико хиљада.
- БАЈАЗИТ: А нас ни толико.
- ЏАФЕР: Чиниће се да су они победили, ако се сад повучемо!
- БАЈАЗИТ: Нека се чини, Џафере. Нека су нас овде и потукли. Док
 тридесет пута звезде згасну, овамо ће доћи милион тур-
 ских ратника. Ко ће их зауставити? Мртви Каури? Њихова
 победа је победа мртвих. А ми ћемо живети. Џихад тек
 почиње. Allahu ekber!
- ЏАФЕР: Allahu ekber...
- БАЈАЗИТ: А ти? Чему си се надао? Да ћеш поћи са мном и уз
 султански мој диван се прилепити, као што си кратса на
 телу мог оца био?
- ЏАФЕР: Верно сам га служио, пресветли.
- БАЈАЗИТ: Њега и мог брата, Јакуба. Мислио си да ће Јакуб Муратов
 наследник бити?

- ЦАФЕР: Колико Јакубу, толико сам и теби припадао. Душом и телом.
- БАЈАЗИТ: Душа ти је сагњила као лањска јабука, доушниче. Као што си о Каурима дојављивао, тако си и о мени, мом брату. Све се зна, Цафере. И да те је српско млеко подојило. Признај! И да си као и они, Каури, непоуздан. Лажљив. Удворан.
- ЦАФЕР: Онакав сам каквог сте ми ви створили, ви подигли. Мајка ми је од српског рода. И отац кога не памтим. Истина је то. Али још дететом отеше ме. Јаничар сам, преобраћен у праву веру. Одан алаху и привржен твоме дому.
- БАЈАЗИТ: Умро је тај коме си био привржен. И ти ћеш с њим. То је моја давнашња пресуда.
- ЦАФЕР: Зашто? Зашто, пресветли?...
- БАЈАЗИТ: Зато што хоћу миран сан. Што хоћу да ми речи без крила буду. Твоје ухо је безопасно само под земљом. Па ћемо га зато закопати. Што дубље.
- ЦАФЕР: Зар без суда и доказане кривице? Без одбране? Зар ћеш невиног убити?
- БАЈАЗИТ: Нико није невин. Нико ко је руке с влашћу сплео. И упамти: султан не убија! Султан чини оно што алах од њега очекује. А алаху ће бити мило што си овде, на Косову, у бици погинуо, а не тамо, у неком мрачном подруму, у Једрену. Прогласићемо те јунаком. Водите га сад!

Двојица азаџа одводе Цафера, који се оћима

- ЦАФЕР: Милост, господару!... Не убијај свог највернијег слугу! Милост!...
- БАЈАЗИТ: *(Сам)*
Највернији слуга султану је – сам султан. Ако хоће султан да буде.
(Једном чаушу њоред себе)
А ти, чуј. Улак најбжи и најпоузданији одмах пут Барсе да крене и писмо да преда великом кадији и царском благајнику, Сулејману ефендији. У писму да стоји да је на данашњи дан расцијанска охолост за свагда скрхана Алаховом вољом и гвозденом руком нашом. Да хиљаде каура проли сву крв своју, али и да мој узвишени отац,

велики Гази-Мурат-Кан, душу изгуби од сечива Коби-лићевог, који своју вероломност и храброст сумануто главом плати истог часа. И да Лаз-Оглуа, кнеза Лаз-вилајета, послах у вражје подземље, пошто му пркос баких под ноге. Нека се у Бурсу дојави и то да у зао час мој старији брат, Јакуб, даде свој живот за Алаха и славу нашу, и да емиром и падишахом свеколиког племена турског постах ја, Бајазит Први, освајач свега што мој отац још не освоји. На хиљадама камила шаљемо у Бурсу богат плен и тела Мурата и Јакуба; нека буду криомице покопана, а Сулејман ми животом јемчи да за њихову смрт неће сазнати ни непријатељи наши, ни народ. Јер, у нашој победи њихова смрт је пораз, који би разне наопаке науме и метеже могао покренути. Нек у писму стоји да ја с војском, у име Алахово и његовог сина Мухамеда, и једине праве вере, крећем пут Једрена и Тесалије да власт учврстим и непокорне у послушност приведем. И нек се дода ово: утроба оца мог, Мурата, и срце његово, биће покопани овде, на Косову, у земљи која ће заувек његова остати. Нек победни народ, дакле, иде сад у другом смеру, а Косово и све земље каурске, тамо до Дунава и даље, до златне Вијене, биће за нас само смртно рањене птице. Лепетаће узаман крилима док не посустану и не клону у наше руке. Хајде сад, нек улак одмах крене... Алаху екбер!...

Падне ничице на земљу и почне да клања. Оријентални звук.

Зашамњење.

СЦЕНА 7.

Нејрегледно поље мртвих. Измешана тела Турака и Срба. Тишина. Злоџуки крици пишица, у смирај дана. Наилазе два турска "башибозука", припадника нерегуларне војске, која је ишла у походе са оном регуларном, најчешће ради њачке. Мародерство, њачкање лешева, није им било ситрано. И ова двојица су разуларена, неуредна и сиремна на сваки злочин. Преврћу мртве, скидају им крстове, крстове, кесе с новцем, украшене бодеже и све друго што нађу, па то прљају у шорбу која им виси о рамену. Сиретни су, брзи као хијене.

ПРВИ (Пошио се обојица истовремено сипушишице на једног БАШИБОЗУК: мртвог рајника)

Остави то... То је моје... Не дам!...
(*Оћимају се*)

ДРУГИ Ко пре овци – његово и месо!
БАШИБОЗУК: (*Хрву се*)

ПРВИ
БАШИБОЗУК: Али, овај главати је мој! Први сам га нашао...

ДРУГИ Не дам! Пусту то...!
БАШИБОЗУК: (*Одбаца га од себе, смотра плен у шорбу*)
Шта твој? Сви су ови овде наши! Алахови, па свачији...

ПРВИ Пази се Хасане... Пази се, кажем ти... Ја идем за Ја-
БАШИБОЗУК: кубовом војском већ пет година... и нико ме никад није
овако похарао! Ти си ђубре!

ДРУГИ Клони ме се, губо. Да си нешто вредео, не би се пет година
БАШИБОЗУК: вукао са башибозуцама!

ПРВИ Заклаћу те, чувај се, кажем ти...
БАШИБОЗУК: (*Вади бодеж. Одмах и други башибозук вади свој. Одме-
равају се*)

А ти – ти си ми кобајаги бољи! Погледај се, смраду један.
Ваши ће те изести.

ДРУГИ Ја сам ратовао... Не вређај ми ране, говно једно... Ја сам
БАШИБОЗУК: коњаник, акинџија – плахи пљусак... Вихор сам био, а не
смрдибуба, као ти! Ова рука је четрнаест хришћанских
глава на копљу носила! Али, ранише ме, коњ ме
пригњечио, па ми рука отада није више ничему...

ПРВИ ... осим отимачини, срам те угушио! Отимаш од мене, од
БАШИБОЗУК: нас што нам је алах исту судбину доделио. Прво правило
башибозука је: узми с мртог све што нађеш, али од
садруга својих не дирај ништа! Да је моје око још онакво
какво је било, око мишарево, био бих ја стрелац... А
таквог као ти згодио бих у гркљан!

ДРУГИ Пољубиш ме где сам најдебљи. Мани свађу. Видиш ли
БАШИБОЗУК: колико је ово поље... Да жањемо три месеца, још би
непожњевено остало. Има овде каурских бегова на којима
је више злата него у надишаховим ризницама.

ПРВИ
БАШИБОЗУК: Вала, оваква плена не беше од постања наше војске!

ДРУГИ
БАШИБОЗУК: Шта ли нас тек чека кад зађемо у Лаз-вилајет?

ПРВИ Чека нас оно што остане за пашама и везирима, беговима
БАШИБОЗУК: и челебијама.

ДРУГИ Кажу да су им и звекири на вратима од злата, а крстови по
БАШИБОЗУК: црквама од сребра и смарагда... Да су им девице милопуте
и вреле...

ПРВИ
БАШИБОЗУК: ... а дечаки беле коже као млеко, глатки и жилави...

Наилази млађи Монах у црној ризи. Носи сребрни крст. Благосиља мршве. Прескаче шела, загледа их као да неког изражи. Онда развије свиџак њаира, вади дивџи и џуичије њеро. Седа на њовећи камен. Почне да зајисује. Башибозуци ѓа ојазе и њосмајрају. Прикрадају му се, обилазећи ѓа у великом круѓу, са бодержима у рукама. Монах их ојазе. Усијане.

МОНАХ: Бог с вама, ѓуди... Који сте, шта смерате?

ДРУГИ *(Церека се, виде му се крезубе вилице)*

БАШИБОЗУК: Да те пецнемо мало ножићима, попе. Имаш ли злата у тим скутовима?

МОНАХ: Ја сам сиромашни монах, залутао на путу за Цариград. Имам неколико перпера... ви, стрвинари... Мораћете прво душу да ми узмете, па онда новац...

(Вади ханѓар исјод манџије)

Не дам вам ништа, хијене погане... Проклети да сте! Хајде, који ће први на мој нож?

У часу кад се башибозуци ѓриближе монаху и усѓреме на њеѓа, на сцену сѓуји Дамјан Јуѓовић, рањен у леву руку, крав, ѓреморен. Видевши шѓа се дешава, исуче мач и јурне на башибозуке.

ДАМЈАН: Остави тог светог човека, шљама ѓудски! На мене хајте ако сте јунаци... Ево, ту сам...

Башибозуци се ѓовлаче ујлашено, а онда се даду у беѓ и несѓјану.

МОНАХ: Хвала ти, витеже. Замало да главом платим ходочашће на ово свето губилиште... Од које си лозе?

ДАМЈАН: Од Југовића... Међ' овима што сан вечити снију, сви су што их мојима звах: отац и осморица браће... Најмлађи је дечак скоро био. Погибе усјана глава млађахна, бранећи барјак српски... Ох, страшне ли казне над нашим племеном! Тресла се земља, небо цепало, кад ударисмо једни на друге... Бес сукобљених богова и народа истока и запада пенио је и к небу се пропињао као море кад га оркан усковитла. Блештало је и звечало оружје крицима

- гушено умирућих... Ох, гробнице највећа на свету, славна и ужасна
- МОНАХ: А ти... жив си остао?
- ДАМЈАН: Да, оче. Невидљива нека рука штитила ме. У раме ме неко сечиво згоди, али остах међу онима који живи одступише, кад Бајазит с остацима јаничарским оде с Косова.
- МОНАХ: Шта ћеш онда овде? Иди дому и љуби својој...
- ДАМЈАН: Е, мој оче, нема ми више дома. Вратио сам се био мајци, овакав каквог ме видиш. Срећан, богу захваљивах што ме мимоишло турско оружје. И она сузе од радости просу. Видела је у мени спас порода свог, семе Југовића очувано, штит снаха и унучади. А онда, као да јој анђео неки гневни нешто шапну: заповеди ми да се вратим на ово бојиште и да смрт позовем. “Нико ти довека неће веровати да ниси утекао и издао!” – рече ми. “Мушко си и место ти је тамо где остадоше твој отац и браћа! Ти не смеш бити жив, кад су сви мртви! Врати се да проклетство рода српског на плећа не свалиш!” И, ево ме, оче... Тумарам као сулуд... смрћу оволиком опијен... Страшнијег сна нема... Не знам шта бих с тобом – у овој пустоши аветињској...
- МОНАХ: Ако те бог сачувао, Дамјане, не испитуј његов наум.
- ДАМЈАН: Ја смрт тражим... За смрћу вапим, разумеш ли! Да ли сам страшљивац кад не могу себи да заријем мач у груди? Зашто је рука човечја слаба, зашто воља крхка кад се на живот свој посегне? Шта је то што нас за живот овај везује, чак и кад се смисао губи. Здравље је то ума које се нестанку опире... Али ти... ти ћеш ми помоћи да ову мору скратим... Молим те, свети оче, души својој олакшаћеш пут у небо ако ми то учиниш...
(*Нуди му мач*)
Преклињем те...
- МОНАХ: Шта то говориш, човече? Не тражи од мене да убијем.
(*Крсџи ља*)
- ДАМЈАН: Најсрдачније те молим – за кумовство смрти кратке... Греха бићеш ослобођен, јер прекидаш муке очајника немоћног... Удри само једном, да ишчиле ове слике страховотне из моје свести, да се винем далеко од тела унакажених и царства погаженог, од крви и стида што ми дух облепљују... Спаси ме, спаси, оче!

МОНАХ: Време ће ти лек бити. Живи кад свевишњи тако одређује. И остај ми благословен у снази и здрављу... Нађи себе... Жени се својој врати.
(Удаљи се)

ДАМЈАН: Жени? Анђелији мојој?... Па и она ми рече, као и мајка, да за децу не бринем, да се у жртве Косова убројим, јер ће иначе деца наша белег понети! Љубав је то дубока из ње говорила, понос и приврженост... Ја нисам достојан те љубави кад умријети не умем... Црв сам бедни, убоги... Где сте, хорде душманске? Не бојим се на хиљаду кривих турских сабљи ударити... Ох, господе, има ли краја проклетству српском? Зар ћемо вековима мрети да бисмо живели, и живети само да бисмо мрели? Нема одговора ниоткуда. Ђути умрла слава наша... Очајничка беспомоћност гуши... Докле? Докле? Господе, за душе те моје браће и мог оца молим, и за душе Лазара и свих јунака наших. Прими их и насеље им небеско дај. Молим те за мог Љубдрага, мог Марка, мог Милка, мог Војина, мог Стојана, мог Веселина, мог Власкоја, мог Бошка, и за мене, твог раба...

Башибозуци, који су се појавили нешто раније, љажљиво га слушају и прикрадају му се. Истовремено му зарију нож у леђа.

ДАМЈАН: ... Дамјана!
(Пада лицем к земљи и умире)

Башибозуци му узму мач и крст са златним ланцем, и побеђу. Не сцену се враћа Монах. Бележи на свијку попира, мрмљајући.

МОНАХ: "...Чловеци вапјаху, коњи вискаху, оружија звек твораху, стрели летеху слнце заступајуште, трескове огњаниј трескаху, земља велми бучаше, ваздух грмеше и јако же димом мрачном обвиваше се, и воинства от обојуду друг на друга наскакајуште... Реки же крвеи от всуду. И многа всуда трупја... И поље оно јако же језеро некоје првопролитјем обагрено зреше се... И толико крви излија се... о много мртвац без числа беше... Погину синце јуна шеснаести дан..."

Промена светлости: млазеви разнобојних зрака укривају се над телесима мртвих, уз брујање хора мушких гласова које ће досећи сам крешчендо; мртви српски вијезови лагано устају, збијају се једни уз друге, подижући руке – негде ка небу и вечности.

Затимњење